

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KOMUNIKACE A LIDSKÉ ZDROJE

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

NÁZEV BAKALÁŘSKÉ PRÁCE/TITLE OF THESIS

Vzdělávání odsouzených v průběhu výkonu trestu odnětí svobody v ČR.

TERMÍN UKONČENÍ STUDIA A OBHAJOBA (MĚSÍC/ROK)

08/2020

JMÉNO A PŘÍJMENÍ STUDENTA / STUDIJNÍ SKUPINA

Kateřina Kronusová / KLZ32

JMÉNO VEDOUCÍHO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ing. Dominika Kadeřábková

PROHLÁŠENÍ STUDENTA

Odevzdáním této práce prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci na uvedené téma vypracoval/a samostatně a že jsem ke zpracování této bakalářské práce použil/a pouze literární prameny v práci uvedené.

Jsem si vědom/a skutečnosti, že tato práce bude v souladu s § 47b zák. o vysokých školách zveřejněna, a souhlasím s tím, aby k takovému zveřejnění bez ohledu na výsledek obhajoby práce došlo.

Prohlašuji, že informace, které jsem v práci užil/a, pocházejí z legálních zdrojů, tj. že zejména nejde o předmět státního, služebního či obchodního tajemství či o jiné důvěrné informace, k jejichž použití v práci, popř., k jejichž následné publikaci v souvislosti s předpokládanou veřejnou prezentací práce, nemám potřebné oprávnění.

Datum a místo: 10.7.2020, Mladá Boleslav

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí bakalářské práce paní Ing. Dominice Kadeřábkové za metodické vedení a odborné konzultace, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Mé velké poděkování dále patří Mgr. Lukáši Salivarovi za jeho cenné rady z oblasti vězeňství, odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

SOUHRN

1. Cíl práce:

Hlavním cílem bakalářské práce je na základě zhodnocení vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích, formulovat doporučení pro případné zlepšení vzdělávacího procesu, které může vést k nižší míře recidivy a vyšší míře motivace vězňených osob k vedení spořádaného života po odpykání trestu. Dílčím cílem je popsat a přiblížit současné možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

2. Výzkumné metody:

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. Část teoretickou a praktickou část. První, teoretická část bakalářské práce vznikla na základě literární rešerše dostupných zdrojů na dané téma, zdrojů jak tištěných, tak elektronických.

Část praktická se zabývá průzkumu možností vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Jiřice. Objektom zkoumání byla tedy konkrétně vybraná skupina osob ve výkonu trestu odnětí svobody, která využívá nabídky vzdělávání v dané věznici.

V části praktické jsou data nashromážděna pomocí dotazníkového šetření, v němž bylo odsouzeným osobám položeno 12 otázek týkajících se řešené problematiky. Dotazník byl vytvořen elektronicky v programu Microsoft Word a byl po osobním setkání a domluvě s kontaktní osobou pro styk s veřejností v daném vězeňském zařízení zaslán prostřednictvím e-mailu, která je předala kompetentním pracovníkům, kteří je nechali od odsouzených vyplnit. Celkem se podařilo získat 53 vyplněných dotazníků, tento počet byl určen pracovníky věznice Jiřice. Získaná data z dotazníkového šetření byla zpracována pomocí kontingenční tabulky a grafů v programu Microsoft Excel. Následně byla všechna data vyhodnocena a z tohoto vyhodnocení byly vyvozeny návrhy na doporučení a závěr.

3. Výsledky výzkumu/práce:

Ze zkoumaného vzorku 53 odsouzených osob je největší část odsouzených v rozmezí 30-40 věku života. S tím souvisí i vysoká míra recidivy, která vykazuje celkem 39 opakovaně odsouzených osob. Nejvyšším dosaženým vzděláním je nejčastěji vyučení v oboru (střední odborné učiliště) a to 24 respondentů. Celkem 17 osob dokončilo pouze základní devítiletou školu. Dalších 11 odsouzených uvedlo, že dosáhli středního vzdělání ukončeného maturitní zkouškou a jeden vězňený má ukončené vysokoškolské vzdělání. Vzdělávání bylo nabídnuto 26 odsouzeným z celkového počtu 53. S formou nabízeného vzdělávání je spokojeno 13 respondentů, 7 spíše spokojeno, 4 spíše nespokojeno a 9 není spokojeno vůbec.

Nejpočetnější zájem odsouzení ve věznici Jiřice jeví o neformální vzdělávání, a to konkrétně o rekvalifikační kurzy (celkem 34 %), poté o kroužky či zájmové vzdělávání, které volilo 24 % respondentů. Nejpočetnější zájem o vzdělávání mají odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody potřeťi a více. Z hlediska aktuálního využívání vzdělávání opět vedou rekvalifikační kurzy (celkem 11 odsouzených) a kroužky či zájmové vzdělávání a to s 5 respondenty.

4. Závěry a doporučení:

Na základě získaných informací o možnostech a způsobech vzdělávání odsouzených osob v ČR a konkrétně ve věznici Jiřice, bylo identifikováno několik doporučení. Prvním z nich je efektivnější způsob spolupráce orgánů školství a VSČR, jelikož nabídka vzdělávání odsouzených formou středních škol je dostupná pouze pro odsouzené, kteří vykonávají svůj trest ve výši 3 a více let. Dále by bylo dobré zaměřit se na počet nabízených rekvalifikačních kurzů, který je poddimenzován (pouze 115 osob/rok v rámci Memoranda z celkových 20304 odsouzených). V poslední řadě nutnost zaměřit pozornost orgánů veřejné práce na to, dokázaly navázat užší spolupráci se společnostmi realizující projekty, které jako jediné řeší propojení penitenciární a postpenitenciární péče s odsouzenými.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vzdělávání, VTOS, resocializace, věznice, odsouzený

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

SUMMARY

1. Main objective:

The main goal of the bachelor's thesis is based on the evaluation of education of persons serving a prison sentence in Czech prisons, to formulate recommendations for possible improvement of the educational process, which may lead to lower reoffending and higher motivation of convicts to lead an orderly life after serving a sentence. A secondary goal is to describe and approach the current possibilities of education of persons serving a sentence of imprisonment.

2. Research methods:

The thesis is divided into two main parts. The theoretical part and the practical part. The first, theoretical part of the bachelor's thesis was created on the basis of literature research of available sources on the topic, both printed and electronic sources.

The practical part deals with the research of the possibilities of education of persons serving a sentence of imprisonment in the Jiřice prison. The research focused on a specifically selected group of persons serving a custodial sentence, which uses the offer of education in the given prison.

In the practical part, the data was collected using a questionnaire survey, in which convicts were asked 12 questions related to the issues addressed. The questionnaire was created electronically in Microsoft Word and, after a personal meeting and agreement with the public relations contact person in the prison, was sent by e-mail, which was forwarded to competent staff who had them sent to the convicts. A total of 53 completed questionnaires were obtained, this number was determined by the staff of Jiřice Prison. The data obtained from the questionnaire survey was processed using a PivotTable and graphs in Microsoft Excel. Subsequently, all data was evaluated and proposals for recommendations and conclusions were derived from this evaluation.

3. Result of research:

Of the examined sample of 53 convicts, the largest proportion of convicts are in the range of 30-40 years of age. This is also related to the high reoffending rate, which shows a total of 39 convicts reoffending. The highest level of education achieved is most often apprenticeship in the field (secondary vocational school), namely 24 respondents. A total of 17 people completed only nine years of elementary school. Another 11 convicts stated that they had completed secondary education by the Matura examination, and one prisoner had completed their higher education. Education was offered to 26 convicts out of a total of 53. 13 respondents were satisfied with the form of education offered, 7 are midly satisfied, 4 are rather dissatisfied and 9 are totally dissatisfied.

4. Conclusions and recommendation:

Based on the information obtained on the possibilities and ways of educating convicted persons in the Czech Republic and specifically in Jiřice Prison, several recommendations were identified. The first of them is a more effective way of co-operation between education authorities and the VSČR, as the offer of education to convicts in the form of secondary schools is available only for convicts who serve their sentence of 3 years or more. Furthermore, it would be good to focus on the number of retraining courses offered, which is insufficient given that (only 115 persons / year within the Memorandum out of a total of 20,304 convicts). Last but not least, the need to focus the attention of public labor authorities on how they were able to establish closer co-operation with companies implementing projects that are the only ones that address the connection between penitentiary and post-penitentiary care of convicts.

KEYWORDS

Education, SDPT, resocialization, prison, convicted

JEL CLASSIFICATION

I 21 – Analysis of Education
I 26 – Returns to Education
I 28 – Government Policy

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Kateřina Kronusová
Studijní program:	Ekonomika a management (Bc.)
Studijní obor:	Komunikace a lidské zdroje
Studijní skupina:	KLZ 32
Název BP:	Vzdělávání odsouzených v průběhu výkonu trestu odnětí svobody v ČR
Zásady pro vypracování (stručná osnova práce):	<ol style="list-style-type: none">1 Úvod2 Teoretická část<ol style="list-style-type: none">2.1 Teoretická východiska2.2 Současné vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v ČR<ol style="list-style-type: none">2.2.1 Legislativní vymezení2.2.2 Alokace zdrojů3 Praktická část<ol style="list-style-type: none">3.1 Metodologické vymezení práce3.2 Aktéři ve vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody3.3 Nejvíce užívané typy vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody3.4 Case study – Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v konkrétní věznici3.5 Shrnutí a návrhy na zlepšení4 Závěr
Seznam literatury: (alespoň 4 zdroje)	<ul style="list-style-type: none">• ARMSTRONG, M., TAYLOR, S. <i>Personální management</i>. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5258-7.• BENEŠ, M. <i>Andragogika</i>. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.• KNÁPKOVÁ, D., TITLOVÁ, M. <i>Kompendium penologie</i>. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-8168-282-7.• KOUBEK, J. <i>Řízení lidských zdrojů: Základy moderní personalistiky</i>. Praha: Management Press, 2015. ISBN 978-80-7261-288-8.
Harmonogram:	<ul style="list-style-type: none">• Zpracování cílů a metodiky do 01. 02. 2019• Zpracování teoretické části do 01. 03. 2020• Zpracování výsledků do 01. 04. 2020• Finální verze do 01. 05. 2020
Vedoucí práce:	Ing. Dominika Kadeřábková

prof. Ing. Milan Žák, CSc.
rektor

V Praze dne 9. 1. 2020

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Obsah

1 Úvod	1
2 Teoretická část	2
2.1 Teoretická východiska	6
2.1.1 Resocializace	6
2.1.2 Zaměstnávání	7
2.1.3 Potlačení závislosti mezi vězeňskou populací	8
2.1.4 Mimopracovní aktivity	9
2.1.5 Programy zacházení	10
Recidiva	12
2.2 Současné vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v ČR	13
2.2.1 Formální vzdělávání	14
2.2.2 Legislativní vymezení	15
2.2.3 Alokace zdrojů a jednotlivé typy vzdělávání	15
3 Praktická část	19
3.1 Metodologické vymezení práce	19
3.2 Aktéři ve vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody	19
3.3 Nejvíce užívané typy vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody	21
3.4 Case study – Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v konkrétní věznici	21
3.4.1 O věznici Jiřice	21
3.4.2 Rozbor otázek jednotlivých dotazníkového šetření	22
3.4.3 Kontingenční analýza vybraných otázek dotazníkového šetření	31
3.5 Shrnutí a návrhy na zlepšení	35
4 Závěr	36
Literatura	38
Seznam příloh	42

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

Komise pro PP – Komise pro podmíněné propuštění

MSČR – Ministerstvo spravedlnosti České republiky

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

PMS – Probační a mediační služba České republiky

SARPO – Prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených, který je součástí VIS.

SOU – Střední odborné učiliště

ÚPČR – Úřad práce České republiky

VIS – Vězeňský informační systém

VSČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

ZŠ – Základní škola

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle věku	IV
Tabulka 2 – Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání	V
Tabulka 3 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle délky trestu	5
Tabulka 4 – Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody	VI
Tabulka 5 – Míra opakování trestu odnětí svobody	24
Tabulka 6 – Nabídka vzdělávání osobám ve VTOS	26
Tabulka 7 – Využití možnosti vzdělávání ve VTOS	27
Tabulka 8 – Forma vzdělávání	28
Tabulka 9 – Plánovaná forma vzdělávání	29
Tabulka 10 – Obor, ve kterém se odsouzení vzdělávali nebo vzdělávají	29
Tabulka 11 – Vzdělávání (kurz, obor) dle vlastního výběru u odsouzených	30
Tabulka 12 – Kontingence otázky 3 a 8	31
Tabulka 13 – Kontingence otázky 3 a 9	32
Tabulka 14 – Kontingence otázky 3 a 10	32
Tabulka 15 – Kontingence otázky 4 a 8	33
Tabulka 16 – Kontingence otázky 4 a 9	33
Tabulka 17 – Kontingence otázky 4 a 10	34

Seznam grafů

Graf 1 – Graf 1 Meziroční vývoj osob ve VTOS	XII
Graf 2 – Členění trestných činů v souvislosti s používáním a distribucí návykových a omamných látek	XII
Graf 3 – Dosažené vzdělání respondentů	23
Graf 4 – Výše délky trestu odnětí svobody u respondentů	25
Graf 5 – Zájem odsouzených o vzdělávání	26
Graf 6 – Míra dostatečné nabídky vzdělávání dle názoru respondentů	27

1 Úvod

Vzdělávání je možné chápat jako prostředek k získání a zvyšování pracovních dovedností. Konkrétně vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, kterým se tato bakalářská práce zabývá, je nutno chápat jako nástroj pro získání a zvyšování pracovních dovedností a znalostí, které napomáhají odsouzenému po dovržení výkonu trestu najít solidní zaměstnání. Z takového zaměstnání odvádí osoba po výkonu trestu odnětí svobody daně a také se díky němu značně snižuje její míra recidivy.

Dle výsledků internetové stránky Institute for Criminal Policy Research (2020), má Česká republika nadprůměrnou vězeňskou populaci v přepočtu na populaci běžnou a má velmi vysokou míru recidivy. Ačkoliv se problematika vězeňství náchází poměrně na okraji zájmu veřejnosti, je nutné si uvědomovat dopady nedostačující resocializace odsouzených osob zpět do běžného života. Práce se zabývá jednou z mnoha oblastí, které k úspěšné resocializaci navádějí a pomáhají opětovnému začlenění osob ve VTOS do majoritní společnosti. Tato oblast je definována jako vzdělávání odsouzených.

Právo na vzdělání je v ČR zakotveno v Listině základních práv a svobod. V průběhu VTOS může být odsouzeným dle § 27 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, omezen nebo přerušen výkon vymezených ústavně zaručených práv a svobod. Avšak právo na vzdělání mezi ně nepatří. Je nutné zmínit, že příprava na propuštění odsouzeného a na jeho život po dovržení výkonu trestu odnětí svobody, začíná dnem nástupu do věznice. Vězeňská služba České republiky si sama vytkla vzdělávání osob ve VTOS jako jeden ze strategických cílů, které zahrnula do Koncepce vězeňství do roku 2025, MSČR (2016, s. 23).

Hlavním cílem bakalářské práce je vymežit proces a metody vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice. Na základě zjištěných informací z konkrétní věznice tyto metody zhodnotit. Následným dílčím cílem je uvést návrh na zlepšení řešeného tématu.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř stěžejních částí, jimiž jsou úvod, teoretická část, praktická část a závěr. V teoretické části práce je apelováno na vymezení výzkumného problému recidivy, která je považována za jednu z hlavních důvodů provádění průběžné resocializace osob ve VTOS. Značný díl teoretické části je dále věnován popisu vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody jakožto hlavnímu tématu celé bakalářské práce.

Praktická část práce je věnována výzkumu v konkrétní věznici, a to Věznici Jiřice. Byly nashromážděny informace a poznatky, které byly následně porovnány s konkrétním šetřením ve vybraném vězeňském zařízení. Dotazníkové šetření mezi vybranými vězni bylo prováděno anonymní dotazníkovou metodou PAPI. Respondenti byli z 1/3 nepracující vězni a ze 2/3 vězni pracující. Veškeré údaje z tohoto šetření byly následně zpracovány pomocí vybraných tabulek a grafů v programu Microsoft Excel, pod nimiž byl vždy písemný komentář o výsledném stavu.

Závěr bakalářské práce je věnován celkovému zhodnocení procesu vzdělávání osob ve VTOS a návrhu změn k jeho zlepšení. Práci uzavírá seznam čerpané literatury a seznam příloh jimiž jsou použité zkratky, tabulky a grafy.

2 Teoretická část

Tato část práce představuje teoretický základ formou rozboru literárních a internetových zdrojů a odborných prací, které umožní více pochopit danou problematiku. Nejdříve vymezuje problémy českého vězeňství, následně pojem recidiva a její důsledky jak pro odsouzené, tak pro společnost a pojem resocializace. Poté se zaměřuje na současné metody a možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích.

Vymezení problému

Česká republika má nadprůměrnou vězeňskou populaci v přepočtu na populaci běžnou a s velmi vysokou kriminální recidivou. Nárůst počtu vězněných osob je tak rychlý, že za posledních 7 let od prezidentské amnestie z 1. 1. 2013, kdy byla propuštěna čtvrtina vězněných osob (7 000), došlo v roce 2016 k opětovnému početnímu dorovnání do původního stavu a nyní již statistiky ukazují čísla vyšší, než byla v době zmiňované amnestie. Věznice fungují nad rámec své maximální kapacity, stavy příslušníků Vězeňské služby jsou naopak poddimenzovány, absentuje komplexní systém alternativních trestů a ekonomická aktivita osob ve výkonu trestu je ve velmi nízké míře (Institut for Criminal Policy Research, 2017).

Vězeňská služba České republiky vydala v roce 2016 dokument *Koncepce vězeňství do roku 2025*, ve kterém hned v úvodu přiznává v souvislosti s předchozí koncepcí, že „byla provedena evaluace naplnění cílů *Koncepce rozvoje vězeňství do roku 2015* a vyšlo najevo, že převážné většiny cílů nebylo za uplynulých deset let dosaženo“ (MSČR, 2016, s. 4).

Vězeňská služba MSČR (2018, s. 3) klade důraz na samotný akt uvěznění, jakožto trestu a izolace od společnosti, avšak sama přiznává, že skutečné nápravy a budoucí žádoucí začlenění uvězněné osoby do společnosti nelze docílit bez: „*zdůraznění role postpenitenciární péče, vlivu prevence kriminality a v neposlední řadě fungování sociálního systému státu.*

Jůzl (2017, s. 19) vysvětluje pojem penitenciaristika, jako nědílnoú součást penologie, jež se zabývá účinky a možnostmi opětovnému začlenění odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody do běžného života.

Paradoxní situací je, že k nárůstu počtu vězněných osob dochází i po přijetí nového trestního zákoníku, kde v právní úpravě sankcí došlo k výrazným změnám ve prospěch zmírňování role nepodmíněného trestu odnětí svobody. Rozum, Tomášek, & Háková (2016, s. 15) tvrdí, že nové uzákonění je založeno na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Použití trestní politiky má být dle legislativního uspořádání až krajním řešením situace. Rozum, Tomášek a Háková (2016, s. 20) ve své studii uvádějí tyto hlavní důvody nárůstu vězněných osob:

1. Nenaplnění hlavního cíle trestního zákona – depenalizace – ačkoliv novela trestního zákoníku z roku 2009 počítala s nižším ukládáním nepodmíněných trestů, nebyl tento cíl naplněn, neboť zároveň došlo ke zpřísnění trestních sazeb.
2. Zpřísnění postihů u zvlášt' závažných zločinů, a především zpřísnění postihu recidivy u ečč skutkových podstat frekventovaných trestných činů – došlo ke zpřísnění skutkových podstat, zejména pak zpřísnění recidivy trestných činů (pokud se tedy někdo opakovaně dopouštěl krádeže, byl nyní odsouzen nepodmíněně).

3. Dlouhodobé neřešení problematiky recidivy – v roce 2014 mělo 71 % osob ve VTOS minimálně již jednu zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody. Osoby s vězeňskou minulostí tvoří dominantní skupinu v rámci vězeňské populace. Osoby, které byly poprvé odsouzeny, tvoří pouze 10–12 % vězeňské populace. Autoři studie pokládají takto vysokou recidivu za selhání trestní i inkluzivní politiky státu Rozum, Tomášek a Háková (2016, s. 20).

Za zmínku také stojí, že rozsah vězeňské populace ve společnosti souvisí s definováním pachatelů kriminální činnosti jako nebezpečných osob, neboť panuje obecný názor, že nebezpečná osoba má být od společnosti izolována. Nutno se však tázat, zda je v českém prostředí tato definice správná a zda povaha páchané trestné činnosti vůbec nese prvky reálného nebezpečí pro společnost. V souvislosti s vysokou mírou vězeňské populace a jejím rychlým nárůstem dokonce někteří autoři jako například Pratt (2007, s. 8) hovoří o tzv. trestním populismu. Bennett (2008, s. 21) uvádí, že narůstající míra vězeňské populace související s rozšiřováním okruhu potenciálně nebezpečných osob potom začíná vzbuzovat obavy, zda sám stát nepředstavuje pro své občany nebezpečí, neboť pro každého občana procentuálně narůstá pravděpodobnost uvěznění.

Naznačená vysoká míra kriminální recidivy pak způsobuje efekt tzv. prizonizace, který bývá označován jako kriminální nákaza, kdy i ze socializovaného jedince postupnou transformací vzniká osoba, která přejímá normy a hodnoty platné ve věznicích. Díky vysokému procentu kriminální recidivy se pak nezdědka objevují jedinci, kteří stráví větší část svého života v prostředí věznic než za jejich branami. VSČR (2018, s. 109).

Nastává tedy otázka, zda a proč popisovaný stav představuje problém, respektive veřejněpolitický problém. Dle Drhové, Veselého a Nekoly (2007, s. 199) lze velmi zjednodušeně rozlišovat tři přístupy sloužící pro vymezení problému, a sice objektivní, subjektivní a vymezení kombinující oba přístupy. Pro označení v České republice mezinárodně nadprůměrné vězeňské populace s vysokou mírou recidivy jako problému, můžeme užít třetí přístup. Z objektivního hlediska má Česká republika vysokou míru vězňených osob, počet vězňených osob meziročně narůstá. Vyšší počet vězňených osob přináší společnosti vyšší ekonomické výdaje na obsluhu systému, přináší také vyšší počet osob, které jsou dotčeny důsledky věznění a také mnohem větší výzvy na začlenění vězňených jedinců zpět do společnosti. A v neposlední řadě je zřejmý extrémní výskyt recidivy u vězeňské populace s následným častým navrácením se do nápravných zařízení.

Ze subjektivního hlediska při vymezení problému pak můžeme vnímat postoje a problémy zainteresovaných sociálních aktérů, kdy reprezentanti Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR sami uznali neplnění cílů koncepce vězeňství a definují problematické body současného systému MSČR (2016, s. 4). Ministerstvo spravedlnosti ČR vnímá nedostatky sankční politiky ve smyslu neschopnosti a nemožnosti české justice ukládat alternativní tresty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR přiznává nedostatek programů pro osoby vracející se z věznic na svobodu. Zároveň oba resorty uznávají nedostatky ve vzájemné kooperaci kroků. Přeplněné věznic představují problém také pro řadové zaměstnance Vězeňské služby ČR, neboť kladou

na výkon jejich profese vyšší nároky, a to obzvláště ve stavu neschopnosti obsazovat volná pracovní místa (MSČR, 2016, s. 131). Tento stav také více zatěžuje sociální kurátory, kteří mají pomáhat propuštěným osobám v místě bydliště, avšak jsou v celém systému velmi nejasně ukotveni. Uvězněná osoba také mnohdy představuje problém pro oběť trestného činu, protože jen velmi málo vězňů je skutečně ekonomicky aktivní, díky čemuž nejsou schopni kompenzovat poškození, která způsobili a nedokáží ani snižovat společenskou zátěž svých činů. Se sníženou společenskou uplatnitelností vězňů se také nesou problémy jejich příbuzných, kteří by za normálních okolností byli s těmito lidmi v úzkém spojení (partneři, děti, rodiče). Se slabou ekonomickou aktivitou vězněných se pojí také problémy věřitelů. A v neposlední řadě je také zjevná nespokojenost vězněných osob se systémem, ačkoliv s touto nespokojeností je třeba pracovat velmi opatrně, neboť bude přítomna v každém systému. Proto je nutné se při zkoumání zaměřovat na konkrétní systémové prvky.

Vymezení populace

V České republice se dle poslední veřejně dostupné Statistické ročenky VSČR (2018, s. 64) aktuálně nachází 21 577 vězněných osob, přičemž 19 677 osob je vězněno na základě pravomocného odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody. Vězněno je v ČR celkem 18 155 mužů a 1 522 žen. Celkem 1 816 osob je ve výkonu vazby a 84 osob v detenčním ústavu.

Institute for Criminal Policy Research (2020) na svých stránkách uvádí, že při přepočtu vězeňské populace na 100 000 osob běžné populace se Česká republika dostává na 8. místo v rámci 57 zkoumaných Evropských zemí a na 77. místo z 223 zkoumaných zemí napříč kontinenty. Počet vězňů na 100 000 obyvatel je v ČR 198. V rámci Evropy vykazují vyšší poměry pouze Rusko (359), Turecko (344), Bělorusko (343), Gruzie (262), Ázerbájdžán (235), Litva (221), a Polsko (199).

V roce 2018, což je poslední rok, ze kterého jsou dostupná data v rámci Statistické ročenky Vězeňské služby, bylo ve VTOS celkem 21 577 osob. Více než 40 % osob bylo mladších 30 let a více než tři čtvrtiny osob bylo mladších 45 let. Starší 60 let byly pouze necelá 4 % odsouzených dle VSČR (2018, s. 105). Podrobné shrnutí obsahuje Tabulka 1 v Příloze 2.

Téměř polovina osob ve VTOS má nejvýše základní vzdělání a dalších 36,45 % má pouze výuční list – téměř 82 % osob ve VTOS nemá ani úplné střední vzdělání zakončené maturitou (VSČR, 2018, s. 108). Srovnáme-li nejvyšší dosažené vzdělání s běžnou populací, potom zjistíme, že pouze 10 % osob v populaci má nejvýše základní vzdělání. Podrobné členění osob ve VTOS dle nejvyššího dosaženého vzdělání viz Tabulka 2 v Příloze 2.

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Z hlediska rozdělení osob dle délky trestu hovoříme o 32,5 % osob, které vykonávají trest kratší než rok. V součtu potom necelých 48 % osob vykonává tresty kratší než dva roky. Doživotní trest v roce 2018 vykonávalo 48 osob (VSČR, 2018, S. 104).

Tabulka 3 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle délky trestu

Délka trestu	Muž	Žena	Celkový součet
do 3 měsíců	190	23	213
3–6 měsíců	1 066	163	1229
6–9 měsíců	1 340	154	1494
9–12 měsíců	2 801	301	3102
1–2 roky	3 832	276	4108
2–3 roky	2 743	202	2945
3–5 let	2 590	157	2747
5–7 let	1 299	91	1390
7–10 let	1 168	68	1236
10–15 let	696	53	749
nad 15 let	385	31	416
doživotí	45	3	48
Celkový součet	18 155	1 522	19 677

Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 104)

Dle spáchaných trestných činů, seřazených dle četnosti výskytu, dominují osoby odsouzené za krádež (30 %), následuje porušování domovní svobody, maření úředního výkonu, loupež, neoprávněné držení platební karty, podvod, zanedbávání povinné výživy a výtržnictví. V součtu tyto trestné činy představují 80 % všech trestných činů, za které jsou odsouzeny osoby ve VTOS. Trestné činy, které se dají zařadit do kategorie násilných (včetně těch se sexuálním motivem), představují celkem 12 % odsouzených trestných činů. Většina odsouzených trestných činů tedy měla za cíl obohacení pachatele, a to v drtivé většině formou, kterou lze označit za banální (VSČR, 2018, s. 113).

Při meziročním srovnání je zcela evidentní trend nárůstu počtu osob odsouzených k VTOS. Za 10 let došlo k nárůstu o více než 5 000 osob a nutno připomenout, že k tomuto nárůstu došlo přes prezidentskou amnestii, ke které došlo 1. 1. 2013 (VSČR, 2018, s. 150). Na základě amnestie bylo ze dne na den propuštěno přes 7 000 osob a vězeňská populace byla zredukována o více než čtvrtinu. Podrobné informace o meziročním vývoji počtu osob ve VTOS prezentuje Graf 1 v Příloze 3.

Velkým tématem trestní politiky v ČR je kriminální recidiva již v minulosti nepodmíněně odsouzených osob. V roce 2018 bylo 63,1 % osob vězněno již minimálně podruhé (VSČR, 2018, s. 109). Člěnění odsouzených osob dle míry recidivy demonstruje Tabulka 4 v Příloze 2.

Dle Rozum, Tomášek & Háková (2016, s. 22) vyplývá, že „nejčastěji recidivují osoby, jejichž první odsouzení spadá mezi 15. a 18. rok jejich věku. Platí tedy, že většina pachatelů, kteří zahájí své delikventní chování v raném věku, kriminální dráhu opouští mnohem později než ti, kteří zahájili kriminální kariéru až v dospělosti“.

Výše již bylo naznačeno, že samotná vězeňská populace není jedinou dotčenou populací a paralelně se vyskytují další skupiny osob, které jsou vymezeným problémem přímo ovlivňovány. V důsledku udržení hlavního tématu, bude však pro účely této práce jako cílová populace šetření definována pouze vězeňská populace (včetně osob propouštěných) a zbývající skupiny budou definovány jako aktéři veřejné politiky a jejich role bude podrobně rozebrána.

2.1 Teoretická východiska

Veteška (2015, s. 151) uvádí, že účelem výkonu trestu odnětí svobody je působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění z věznice soběstačný život a dodržovali zákon. Dalším účelem je chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v opětovné kriminalitě. Program resocializace osob ve VTOS je proto velmi důležitou součástí vězeňského programu.

2.1.1 Resocializace

Slovo resocializace je v dnešním pojetí chápáno jako proces opětovné socializace, tedy znovuzačlenění se do společnosti.

Jůzl (2017, s. 303) uvádí, že resocializaci lze chápat ze dvou hledisek, a to:

1. Přírozená resocializace, která člověka provází v průběhu celého života. Člověk se stále průběžně učí a přizpůsobuje novým formám chování. Přijímá nové mantinely, hodnoty, které jsou dost často spojovány s novým sociálním postavením.
2. Resocializace specifická, která je užívána v užším slova smyslu v penitenciaristice. Jedná se o převýchovný proces mravně narušeného jedince.

Resocializace tedy souvisí se socializací, která nese význam osvojování pravidel života jedince ve společnosti. Průcha a Veteška (2014, s. 235) uvádí, že: *Samotná resocializace tedy nutně nemusí probíhat jen na půdě vězení či v nápravných centrech, ale také ve škole, v rodině, na pracovišti atd.*

Resocializace osob ve VTOS

Resocializaci osob ve výkonu trestu odnětí svobody, lze dle Jůzla (2017, s. 303) řadit do resocializace specifické, která je užívána v penitenciaristice. Mnoho odsouzených se za dobu izolace může odchýlit od společenského života natolik, že sami nejsou schopni nabýt přijatelné společenské návyky. Může díky tomu vzniknout četná míra recidivy, tedy opětovná trestná činnost. Proto je cílem programu resocializace osob ve VTOS příprava odsouzených na nový, spořádaný život na svobodě.

Formy resocializace osob ve VTOS

Resocializace v pravém slova smyslu by se měla uskutečňovat až za branami věznice, po propuštění odsouzeného. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.3.1, pojmem resocializace je dle Průchy a Vetešky (2014, s. 235-236) míněno osvojování pravidel života jedince ve společnosti. Jde o proces, při kterém se jedinec zbavuje vzorců svého dosavadního chování a přijímá vzorce nové. I přes to se dá hovořit o tom, že první kroky resocializace odsouzené osoby se uskutečňují již v průběhu VTOS. Na těchto opatřeních se ve velmi vysoké míře podílí následující níže uvedené podoby resocializace osob ve VTOS. Hlavním smyslem a úkolem programů zacházení je duchaplné a adekvátní využití volného času odsouzených zaměřeného na rozvoj jejich kladných vlastností. Za to, aby tyto programy zacházení splňovaly daná kritéria, zodpovídá mnoho specialistů ve výkonu trestu odnětí svobody. Při vykonávání aktivit v rámci programu zacházení se klade důraz na to, aby nebyl porušován účel výkonu trestu odnětí svobody. I přes tato omezení je snaha o to, aby u odsouzených docházelo k resocializaci, reedukaci a nedocházelo ke zhoršení jejich osobnosti, tělesného nebo duševního stavu (Raszková, Hoferková, 2014, s.16).

2.1.2 Zaměstnávání

Odsouzení jsou dle § 28 a 29 zákona 169/1999 povinni ve VTOS pracovat. Výjimkou může být pouze pokud je vězeň uznán dočasně neschopným práce nebo je-li odsouzený plně invalidní, popřípadě jeho zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní nasazení. Povinnost pracovat se dále nevztahuje na osoby starší 65 let. Samotné zaměstnávání odsouzených upravují §§ 29 a 33 zákona 169/1999 Sb. a §§ 41 až 45 vyhlášky ministerstva spravedlnosti 345/1999 Sb. Při zaměstnávání osob ve VTOS je každá věznice povinna vytvářet dostatečné podmínky pro to, aby odsouzení měli možnost zvyšovat svoji pracovní kvalifikaci a měli zajištěné odměňování za práci. Odsouzený je do konkrétné práce zařazen ředitelem věznice, a to na základě doporučených odborných rad zaměstnanců věznice jako jsou psychologové, sociální pracovníci, vychovatelé, popřípadě další pracovníci věznice kompetentní k takovému rozhodnutí. Místo výkonu práce odsouzených se dělí na vně a mimo vězeňský prostor. Úkolem věznice je dodržování předpisů bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, dále BOZP. Odsouzení pracovníci musí dostat dle BOZP ochranné pracovní pomůcky zajištěné z vnějších zdrojů podnikatelských subjektů, ve kterých vězni pracují, nebo z vlastních zdrojů věznice. Trvalý dohled nad pracovními činnostmi osob ve VTOS konanými na všem určených pracovištích uvnitř i mimo věznici zajišťují určené pracovníci vězeňské služby. Odmítnutí či cílené aspirování o nedodržování pracovních podmínek ze strany odsouzených, vede k závažným porušením jejich povinností, za něž se zpravidla ukládají kázeňské tresty. Avšak je nutno zdůraznit, že odsouzení mají zákonnou možnost odmítnout práci pro nestátní subjekt (viz že odsouzení mají zákonnou možnost odmítnout práci pro nestátní subjekt (§ 30 odst. 4 zákona 169/1999), v němž je zakotvena podmínka přehozího písemného souhlasu odsouzeného k zaměstnání.

Odměňování odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnaní se řídí podle nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Odsouzení mohou být zařazeni do tří skupin základních složek odměny. VSČR (2020) na svých stránkách uvádí, že zpravidla je využívána první nebo druhá skupina. U první skupiny platí, že ze 100 % hrubé pracovní odměny je odváděno 6,5 % na sociální pojištění + 4,5 % na zdravotní pojištění, zůstatek a daň ze mzdy (15 % ze superhrubé mzdy – sleva na dani), zůstatek = čistá

pracovní odměna. Druhá skupina představuje, že ze 100 % čisté pracovní odměny se provádí srážky ve výši: 30 % na srážky k úhradě výživného nezaopatřených dětí, 32 % na srážky k úhradě nákladů výkonu trestu, maximálně však 1500,- Kč za kalendářní měsíc, 12 % na další srážky prováděné na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu nebo orgánu státní správy, 4 % na ostatní srážky, 20 % na kapesné, 2 % na úložné (VSČR, 2020). A u poslední třetí skupiny základních složek odměňování osob ve VTOS platí, že pokud byly odsouzenému do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí. Nesouhlasí-li odsouzený s přijetím peněz, peníze se vrátí odesílateli na náklady odsouzeného.

2.1.3 Potlačení závislosti mezi vězeňskou populací

Úsilí o potlačení závislosti mezi vězeňskou populací je považováno za jeden z mnoha prioritních cílů pracovní podskupiny aktuální Koncepce vězeňství do roku 2025. Tyto cíle byly sestaveny týmem cca 50 odborníků z MSČR, VSČR, Probační a mediační služby, ministerstev a dalších institucí včetně akademických a nestátních. Význam těchto cílů bylo co možná nejširší zohlednění škály nejdůležitějších aspektů problematiky v oblasti vězeňství (MSČR, 2016, s. 3)

Potlačení závislosti se rozumí především drogová problematika. Drogová kriminalita bývá obecně pokládána za druh velmi závažné trestné činnosti. Dle VSČR (V letech 2010–2018 (poslední rok, kdy jsou k dispozici statistické údaje), se četnost trestných činů spáchaných v souvislosti s používáním a distribucí omamných a návykových látek, pohybovala okolo 3000 případů ročně, přičemž rok 2017 vykazuje nejvyšší počet trestných činů tohoto rázu, a to 3392. Naopak nejméně případů použití nebo distribuce drog činil rok 2013. Přesné údaje viz Graf 2 v Příloze 3.

Při vysoké koncentraci drogově závislých ve vězeňské populaci je nezbytné zavádět prevence. Dle Marešové, A., et. al. (2000, s. 4) lze tuto prevenci dělit na:

1. Primární prevence

- Tato prevence by měla osoby ve VTOS vést ke zdraví. Cílem je „*Vytvořit funkční systém zacházení s drogově závislými osobami, které tč. vykonávají trest odnětí svobody v českých věznicích. Tento systém by měl především motivovat drogově závislé vězně k uvědomělému zbavení se závislosti na drogách.*“ (Marešová, A., et. al., 2000, s. 4).
- Patří sem řízený proces detoxikace, substituční léčba, provozování specializovaných oddělení (program pro výkon ochranné protitoxikomanické léčby a program pro výkon trestu odsouzených s patologickými znaky osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek), program harm reduction, který se snaží předcházet sebepoškození, sebevraždám, ohrožování celé vězeňské populace, negativnímu vnímání izolovanosti atd. (Status Paper on Prisons, Drugs and Harm Reduction, 2005, s. 14).

2. Sekundární a terciální prevence

- Cílem této oblasti je následující dle Marešové, A., et. al., (2000, s. 4) „*Rozvinout systém prevence, který by v průběhu výkonu trestu odnětí svobody bránil infikování vězňů (dosud drogy neužívajících) drogovou závislostí.*“ Tento cíl je naplňován pomocí proškolení pracovníků, optimální funkčnosti poraden drogové prevence, využívání výchovných prostředků podněcujících dobrovolnou abstinenci u drogově závislých osob ve VTOS (Marešová, 2000, s. 4).

Legislativní rámec služeb pro uživatele návykových látek představuje především zákon č. 379/2005 Sb., *o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů*, který shromažďuje základní zásady a principy protidrogových strategií a formuluje typy adiktologických služeb.

2.1.4 Mimopracovní aktivity

Mimopracovní aktivity lze dle Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. zařadit mezi aktivity zájmové. Tyto aktivity ve výkonu trestu odnětí svobody se od aktivit na svobodě příliš neliší. U odsouzených je vcelku obtížné dosáhnout toho, aby se efektivně naučili a chtěli využívat svůj volný čas, jak za branami věznic, tak následně na svobodě. Navíc aktivity tohoto druhu mohou vyvolávat pro občany dojem, že odsouzení se dostali do vězeňského zařízení vlastní vinou, za své špatné chování a překračování hranic, a proto zde není důvod k tomu, aby jim někdo zajišťoval zájmové aktivity. Ale právě při těchto aktivitách mají odsouzení možnost svůj čas trávit duchaplněji. Mimo pracovní aktivity proto mimo jiné patří mezi resocializační programy věznic. Sami odsouzení přicházejí s různými nápady na soutěže ve volnočasových aktivitách, které mohou se souhlasem speciálního pedagoga realizovat (Biedermanová, Petras, 2011, s. 26). Jedná se především o aktivity sportovního, vzdělávacího či kulturního charakteru, které lze vykonávat individuálně nebo skupinově. Jsou organizované a vedené vychovateli, speciálními pedagogy a sociálními pracovníky. Volnočasové aktivity ve věznicích jsou například aktivity jako:

- sportovní kroužky (nohejbal, posilování, stolní tenis, volejbal),
- akvaristický kroužek,
- šachový kroužek,
- kroužek rukodělných prací,
- keramický kroužek atd.

V současné vězeňské sféře jsou dle vyhlášky MS č. 169/1999., § 30 mimopracovní aktivity jednou z nejoblíbenějších forem trávení času. Tyto aktivity napomáhají mimo jiné k resocializaci odsouzených osob. Hlavním faktorem, který ovlivňuje a určuje volný čas odsouzených, je vnitřní řád věznic. Podle tohoto řádu se rozepisuje časový rozvrh dne, ve kterém je stanoven jasný a přesný rozvrh na konání aktivit, které jsou k dispozici odsouzeným. Ředitel každé věznice stanovuje daný vnitřní řád dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody,

tak aby nebyla porušována práva odsouzených a zároveň nebyla narušena bezpečnost věznic. Tyto vnitřní řády musí schválit Generální ředitelství vězeňské služby a až poté nabývají platnosti (vyhláška MS č. 169/1999., § 30).

2.1.5 Programy zacházení

Hlavním účelem programů zacházení je duchaplné a vhodné využití volného času osob ve VTOS se zaměřením na rozvoj jejich kladných vlastností. Za programy zacházení zodpovídá mnoho odborných pracovníků věznic, kteří je vytvářejí na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku jeho VTOS, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Při vykonávání těchto aktivit se klade důraz na to, aby nenarušovaly celkový účel výkonu trestu odnětí svobody odsouzeného (Biedermanová & Petras, 2011, s. 16).

Programy zacházení jsou dle vyhlášky MS č. 345/1999Sb., § 36 zaměřené na:

- vzdělávací
- pracovní
- zájmové
- speciální výchovné aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů.

Vězeňskou službou ČR jsou ale také využívány standardizované programy zacházení. Tyto programy jsou se zaměřením na konkrétní cílovou skupinu odsouzených s rizikovým chováním při využití standardizovaných postupů. Dále do tohoto odvětví patří také speciální intervenční programy, které probíhají ve specializovaných odděleních věznic.

Standardizované programy jsou zaměřeny především na:

- trestné činy se sexuálním motivem,
- trestné činy spáchané pod vlivem návykových látek (drogy, alkohol atd.),
- nenásilné trestné činy (dopravní nehody, krádeže atd.),
- násilné trestné činy (Biedermanová & Petras, 2011, s. 31).

Probíhající programy zacházení nabízené v současnosti Vězeňskou službou České republiky ve věznicích s ohledem na celkovou zprávu o odsouzeném lze dle Marešové (2016, s. 64) a také Petrše (2016, s. 15) shrnout těmito způsoby:

1. minimální program zacházení – je charakterizován nižší potřebou odborné intervence (dle SARPO – viz níže – pro odsouzené s nízkými riziky) a určen pro osoby s kratším uloženým trestem odnětí svobody a dále pro osoby, které nemají zájem zúčastnit se standardního zacházení. Z toho plyne zaměření programu na zájmové aktivity. Možnost zaměstnávání je vzhledem ke krátkodobosti uloženého trestu nižší (brigády).

2. standardní program zacházení – je charakterizován potřebou střední odborné intervence (dle SARPO pro odsouzené se středními až vysokými riziky). Odsouzení mají udělen delší nepodmíněný trest odnětí svobody většinou uložený za závažnější trestné činy, proto v tomto programu převládají většinou vzdělávací a pracovní aktivity.
3. speciální programy zacházení – je třeba vyšších odborných zásahů a činností speciálně cílených na osobnost odsouzeného (dle SARPO pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky). V těchto programech se dává přednost aktivitám speciálního výchovného a vzdělávacího charakteru.
4. zacházení ve výstupním oddělení věznic – příprava na život po propuštění, opatření potřebných dokladů atd. Je třeba zmínit spolupráci s Probační a mediační službou a podíl neziskovou organizací VOLONTÉ CZECH, Člověk v tísni, RUBIKON Centrum a mnoha dalších, které se podílí na postpenitenciární péči odsouzených.
5. zacházení motivační – nejznámější program „Zastav se, zamysli se, změň se“ se soustředí na trénink sociálních znalostí a dovedností, rozvoj kritického myšlení, učení sebeovládání se a další. Probíhá skupinovou formou a jeho cílem je motivace odsouzených ke změně postojů a způsobů myšlení. Slouží jako prevence k recidivě. Je tedy vhodný především pro pachatele opětovných trestných činů.

SARPO

SARPO je prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených. Je to elektronický program počítačové sítě VSČR, který je propojen s Vězeňským informačním systémem, který od roku 2012 používá VSČR a je také jejím majetkem. Pomocí tohoto nástroje se zpracovává komplexní profil odsouzeného v průběhu jeho VTOS, na jehož výstupy navazuje již zmíněný Program zacházení. Hlavním úkolem tohoto nástroje je dle VSČR (2020) posuzovat míru pravděpodobnosti recidivy u odsouzeného, a to na základě následujících stanovených kritérií:

1. výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování – založeno na počtu předchozích odsouzení, přítomnosti a míře násilných činů při trestném jednání odsouzeného (násilí, sexuální deviace, návykové látky),
2. výpočtu dynamického rizika – vyhodnocuje celkem 48 rizik v 7 životních oblastech (bydlení, vzdělání a výchova, zaměstnání, finance, závislosti, rodina a sociální kontakty, osobnostní rysy a chování)
3. odhadu způsobení újmy a upřesnění potenciální oběti,

4. vyhodnocení, sebehodnocení a motivace – prostřednictvím dotazníku směrem k odsouzenému

Výstupem je vyhodnocení konkrétního výchovného procesu při zacházení s osobami ve VTOS ve formě komplexní zprávy (Marešová, 2016, s. 65).

Probační domy

Probační a mediační služba (zkráceně PMS) je specializovaná sociální služba působící v rámci MSČR. Ve službě působí úředníci a asistenti PMS. Její činnost je zaměřena na práci s pachateli a oběťmi trestných činů. PMS přispívá k naplňování trestní spravedlnosti, v rámci trestního řízení je pověřena výkonem probace a poskytováním mediace (Matoušek, O., Kodymová, P., Koláčková, J., 2012, s. 283). Probačí se rozumí „*organizace a výkon dohledu nad obviněným, kontrolavýkonu trestů nespojených s odnětím svobody, individuální pomoc obviněnému, jeho pozitivní motivování, působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů*“ (zákon č.257/2000Sb., o probační a mediační službě). Probační domy doplňují tento systém zacházení s osobami, které ukončili výkon trestu odnětí svobody, a to zejména s těmi, kteří potřebují v počátcích svého opětovného působení na svobodě intenzivnější dohled PMS. Intenzivní podpora a kontrola pachatele zejména v prvních šesti měsících po dovršení VTOS, zvyšuje pravděpodobnost úspěšného opětovného začlenění pachatele do života na svobodě. Tato první fáze propuštění se zaměřuje na řešení klíčových potřeb někdejších odsouzených jako je především zadluženost, absence bydlení, nezaměstnanost. Dle českých i mezinárodních výzkumů tyto skutečnosti nejvíce ovlivňují recidivu (PMS, s. 17).

Recidiva

Jedna z prvních zmínek o pojmu recidiva v našem prostředí České republiky, vychází ze studie pracovníka Výzkumného ústavu kriminologického O.Suchého, který v roce 1971 publikoval komparativní studii s prostým, avšak výstižným názvem „Recidiva“. Suchý (1971, s. 221) ve své monografii definuje pojem kriminální recidivy jako „*stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin*“. Takto definovaný pojem zahrnuje nejen fakt navzájem nezávislého opakovaného porušování trestněprávních norem (tj. opakovaného odsouzení za trestný čin), ale také výskyt určitého sklonu pachatele k více či méně soustavnému páčání trestné činnosti. Dle této studie tak musí být dány dva základní elementy, a to pravomocný odsuzující rozsudek a trestný čin spáchaný po nabytí právní moci předchozího odsuzujícího rozsudku. Tato definice není souhrnná a definuje kriminální recidivu pouze z hlediska trestněprávního. Snížení počtu recidivujících pachatelů představuje celý komplex opatření, která souvisejí zejména s realizací sociální a trestní politiky státu. Státní orgány musí koordinovat boj proti recidivě. Vhodná je tvorba modelu spolupráce mezi obcemi, úřady práce, zaměstnavateli.

Komplexně právně pojem recidiva vystihuje Marešová (2011, s.8), jenž uvádí, že pojem recidiva je užíván v několika základních významech (Marešová & kol., 2011):

1. trestně právním vymezením,
2. kriminalisticko – statistickém významu,
3. kriminologickém významu.

Faktory ovlivňující míru recidivy

Faktory ovlivňující míru recidivy se rozlišují na dvě skupiny, a to na osobnostní a sociální (Rozum, Tomášek, & Háková, 2016, s. 23).

Osobnostní – osobnostní charakteristika výrazně ovlivňuje vznik recidivy. Dlouhodobá citová nejistota a neuspokojenost se projevuje deformací psychického vývoje a tyto deformace se zafixují jako trvalé osobnostní rysy. Ještě v době dospělosti mají tito lidé odchylky v oblasti sebehodnocení, mají problémy v mezilidských vztazích a nejsou spokojeni s vlastním životem. Jedinci s osobní zkušeností deprivace mívají různé adaptační potíže. Často nejsou schopni zvládnout přijatelným způsobem ani jednu ze základních rolí. Nemívají dostatečné vzdělání, tudíž následně nezískají ani přijatelnou práci, což ve všeobecné rovině dysfunkční osobnosti, může být osobnostní příčinou páchaní trestné činnosti (Suchý, 1994, s. 404).

Sociální – tímto faktorem se rozumí neschopnost jedince přijmout společenské normy a hodnoty či chovat se v souladu s nimi. Pro sociálně narušeného delikventa je příznačná jeho vzájemná spolupráce s ostatními členy delikventní skupiny při provádění delikventních aktů. V určitých oblastech existuje nadměrně vysoký výskyt delikventů, který nelze vysvětlit striktním vynucováním práva. Takové prostředí bývá charakterizováno různými sociálními hendikepy, které jsou spojovány nejčastěji s nestabilními rodinami, vysokým výskytem nemanželských dětí, rozvodů a rozluk, které mají za následek nedostatečné uspokojování potřeb dítěte (Jedlička, Kořa, 1998, s. 68).

2.2 Současné vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v ČR

V předchozí části práce bylo pojednáno o současném stavu vězeňství ČR a o výkonu trestu odnětí svobody. Za účelem řádného naplnění VTOS jsou vězněným sestavovány programy zacházení, do kterých nepochybně patří vzdělávání, jemuž bude nyní věnována pozornost. Vzdělávání se v dnešní době neomezuje pouze na období dětství či mládí, ale mělo by jedince provázet po celý život. V rámci celoživotního učení, se může každý člověk vzdělávat během svého života kdykoliv bez ohledu na čas a místo, tedy i v průběhu VTOS (MSČR, s. 22).

Vzdělávání náleží vyhlášce č. 345/1999Sb., § 46, o odsouzených a je součástí programů zacházení s odsouzenými uvedených výše řízených zákonem vyhlášky č. 345/1999Sb., § 36. Vzdělávání obvykle zajišťují odloučená pracoviště SOU. Ve věznicích, kde nejsou k dispozici odloučená pracoviště SOU, zajišťuje vzdělávání odsouzených oddělení výkonu vazby a trestu. Odsouzený musí být ke vzdělávání v konkrétním vzdělávacím programu zdravotně způsobilý.

VSČR si je vědoma faktu, že vzdělávání VTOS je velmi důležitou součástí odpykávání trestu, jelikož odsouzenému nabízí vyšší míru motivace něco dokázat, a tudíž vede k jeho snažší resocializaci po ukončení trestu (MSČR, s. 22). Stěžejní roli hraje vzdělávání ve věznicích především u mladistvých odsouzených. Velmi významnou činností je ale i u dospělých osob ve VTOS, umožňuje jim totiž smysluplné a kvalitnější trávení jejich času v průběhu VTOS.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se dle vyhlášky č. 345/1999Sb., § 36, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, rozumí:

- a) vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm,
- b) vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),
- c) vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

Současné možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody lze dle MSČR (2016, s. 24) dělit na vzdělávání:

1. Formální
2. Neformální

2.2.1 Formální vzdělávání

Formální vzdělávání zabezpečuje Vězeňská služba, nebo její spolupracující subjekty. Ve věznicích probíhá základní, středoškolské, vyšší odborné, nebo i vysokoškolské vzdělání, tedy doklad o dosaženém vzdělání uplatnitelný na trhu práce (MSČR, 2016, s. 24).

Vzdělávání odsouzených je postaveno na úroveň zaměstnání a může probíhat v pracovní době. Vzdělávání zajišťují vzdělávací střediska věznic. Formální vzdělávací aktivity tedy probíhají, jak již bylo zmíněno, zejména pod záštitou Středního odborného učiliště Vězeňské služby České republiky, které bylo rozhodnutím Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR s účinností od 20. června 1996 zařazeno mezi školská zařízení České republiky (VSČR, 2018, s.6). Tímto legislativním aktem získala škola možnost vydat celostátně platná vysvědčení a výuční listy, stejně jako ostatní školy. Vězeňská služba České republiky není akreditována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy k výuce učiva základní devítileté školy, proto byly vytvořeny kurzy k dokončení základního vzdělání a přípravné kurzy za účelem nástupu do učňovského oboru. Dále se nabízí například jazykové kurzy anglického jazyka, německého jazyka nebo také českého jazyka pro cizince. Forma těchto kurzů ovšem nepatří do vzdělávání formálního, protože odsouzení jejich absolvováním sice nedosáhnou dokladu o stupni vzdělání a nejsou doloženy žádným osvědčením o absolvování (VSČR, 2018, s.6).

Z vydaných osvědčení o vystudování školy nesmí být očividné, že studium bylo vykonáno v průběhu VTOS. Odsouzení, kteří nedokončí studium v době VTOS, mají právo studium dokončit v příslušné škole na svobodě (Vyhláška MS č. 345/1999, § 46). SOU sídlí v Praze 4, přičemž disponuje odloučenými pracovišti – školskými vzdělávacími středisky ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady. Nejširší nabídka je odsouzeným osobám poskytována v oblasti středoškolského vzdělávání, a to především v odborném středním vzdělávání. Valná většina vězněných osob má totiž dokončeno pouze základní vzdělání. Tito lidé s žádnou kvalifikací by po propuštění těžce sháněli důstojné zaměstnání.

Formální vzdělávání lze dle VSČR (2018, s. 155) dělit na úroveň:

- primární (dokončení základního vzdělání),
- sekundární (dokončení středoškolského vzdělání),
- terciální (dokončení vysokoškolského vzdělání).

Vzdělávání osob ve VTOS nekončí pouze formálním druhem vzdělávání. Nabízí širokou škálu možností vzdělávání, které se řadí pod názvem neformální. Neformální vzdělávání probíhá v rámci programu zacházení. Dle MSČR (2020, s.24). se jedná například o:

- všeobecné vzdělávací kurzy – práce s PC, kurz cizích jazyků, společenské chování, kurzy vaření atd.
- odborné kurzy
- rekvalifikační kurzy
- specializační kurzy
- různé zájmové, kulturní a komunální vzdělávání (MSČR, s. 24).

V současné době směřují vzdělávací aktivity do oblastí odborných, a to zejména krátkodobých specializačních kurzů. Kurz může být zakončen dokladem o jeho absolvování. Cílem vzdělávání není získání formální kvalifikace jako u vzdělávání předchozího, ale zjištění potřeb, zájmů a problémů zúčastněných osob. Tento typ vzdělávání se uskutečňuje formou přednášek, akreditovaných a neakreditovaných kurzů, školení, besed atd. (MSČR, s. 24). Vzdělávání je vedené nebo kontrolované zaměstnanci věznic. Odsouzení jejich absolvováním sice nedosáhnou dokladu o stupni vzdělání, avšak z pohledu jejich resocializace a zejména rekvalifikace je i tato forma celoživotního vzdělávání velmi důležitá.

2.2.2 Legislativní vymezení

Právo na vzdělání je v ČR ústavně zakotveno. Základní pravidla o vzdělávání osob ve VTOS určuje vyhláška MS č. 345/1999Sb., § 46, která obsahuje:

- (1) Vzdělávání odsouzených je součástí programů zacházení s odsouzenými. Vzdělávání zajišťují zpravidla odloučená pracoviště středního odborného učiliště. Ve věznicích, v nichž nejsou zřízena odloučená pracoviště středního odborného učiliště, zajišťuje vzdělávání odsouzených oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu). Odsouzený musí být ke vzdělávání v konkrétním vzdělávacím programu zdravotně způsobilý.*
- (2) Při zabezpečování povinné školní docházky mladistvých odsouzených spolupracují orgány Vězeňské služby s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy ve školství.*
- (3) Z dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Odsouzení, kteří nedokončí studium v době výkonu trestu, mají právo studium dokončit v příslušné škole.*
- (4) Odsouzeným, umístěným v oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou nebo věznici pro mladistvé, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici k docházce do školy.*
- (5) Odsouzeným zařazeným do některé z forem vzdělávání věznice vytvářejí vhodné podmínky pro studium, a to jak prostorové, tak organizační.*

2.2.3 Alokace zdrojů a jednotlivé typy vzdělávání

Financování formálního vzdělávání

Základní a střední školství

Náklady tohoto typu vzdělávání se dle zákona č. 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání dělí na:

1. Přímé náklady
2. Provozní výdaje

Přímé náklady na základní a střední vzdělávání hradí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT, 2020). Přímé náklady jsou:

- platy, náhrady platů, mzdy, náhrady mezd a výdaje s nimi související (tj. odvody na sociální a zdravotní pojištění a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů apod.);
- náhrady platů a mezd pro členy a předsedy zkušebních komisí pro závěrečné zkoušky a maturitní zkoušky;
- výdaje na učební pomůcky, školní potřeby a učebnice (pokud jsou poskytovány bezplatně);
- výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a na činnosti, které souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání.

Provozní výdaje škol a školských zařízení zřizovaných územními samosprávnými celky jsou hrazeny z rozpočtu zřizovatele, tzn. z rozpočtu obce, svazku obcí nebo kraje. Primárním zdrojem úhrady těchto výdajů jsou příjmy obcí a krajů z tzv. rozpočtového určení daní, tedy přerozdělení výslovně stanovených sdílených daní mezi stát, obce a kraje. Jedním z koeficientů, podle kterých se část sdílených daní rozděluje mezi jednotlivé obce, je počet žáků škol vzdělávajících se ve škole zřizované danou obcí (MŠMT, 2020).

Principem financování základního a středního školství je tzv. normativní alokování zdrojů, které se přiděluje podle počtu zapsaných studentů. Tento princip obecně nutí školy, aby nabíraly co nejvíce studentů a není založen na kvalitativním vyhodnocování výsledků školy. Obecným problémem tohoto modelu ve věznicích je skutečnost, že nezohledňuje míru složitosti práce s cílovou skupinou odsouzených osob, která obecně nemá pozitivní přístup k vzdělávání. Dalším problematickým aspektem financování středních škol ve věznicích je skutečnost, že aby mohl být člověk vzděláván, je nutné, aby jeho trest byl minimálně o rok delší, než je samotný vzdělávací program (MŠMT, 2020). Vzhledem ke skutečnosti, že většina trestů je kratší než dva roky, vyplývá z toho, že pro většinu odsouzených nemá střední vzdělávání žádný smysl.

Financování neformálního vzdělávání

Rekvalifikační kurzy

Úřad práce hradí náklady rekvalifikace (kurzovné) za uchazeče nebo zájemce o zaměstnání, pokud ho na rekvalifikaci doporučí a uzavře s ním, ještě před zahájením rekvalifikačního kurzu, písemnou dohodu o rekvalifikaci, jak uvádí Úřad práce (2020).

Rekvalifikační kurzy upravuje 435/2004 Sb. Zákon o zaměstnanosti. Zákon o zaměstnanost explicitně hovoří o tom, že uchazečem o zaměstnání nemůže být osoba ve výkonu trestu odnětí svobody. Nehovoří však o tom, že osoba ve VTOS nemůže být zájemce o zaměstnání. Tato skutečnost otevřela cestu pro podpis Memoranda o spolupráci mezi Vězeňskou službou ČR a Úřadem práce ČR, které vzniklo v roce 2018 (MPSV, 2018). Cílem tohoto memoranda je posilovat roli rekvalifikačních kurzů v českém vězeňství, a to z prostředků Úřadu práce ČR (ÚPČR). Nutno podotknout, že tento přístup je značně pragmatický, jelikož nezaměstnaný

propuštěný člověk začíná okamžitě využívat záchranou sociální síť a vstupuje do gesce ÚPČR. Aktivity ÚPČR jsou pak velmi často po propuštění omezeny na pouhé vyplácení dávek sociální pomoci a postrádají využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, mezi které rekvalifikační kurzy patří (MPSV, 2018).

Současné interní statistiky o naplňování memoranda však bohužel vypovídají o tom, že rekvalifikací není ve vězení užíváno dostatečně. V roce 2019 došlo k realizaci pouhých 115 kurzů v gesci ÚPČR (SC2, 2020).

Ze systémového pohledu je však pro ÚPČR velmi pragmatické profesně vzdělávat osoby ve výkonu trestu a podpořit tak jejich uplatnění na trhu práce než následně vyplácet sociální podporu nezaměstnaným odsouzeným. O co méně se pro vzdělávání osob ve výkonu trestu hodí systém středoškolského vzdělávání, o to více se hodí rekvalifikační kurzy, neboť jsou díky své intenzitě časově velmi efektivní (ÚPČR, 2020).

Kroužky a zájmová činnost

Jedná se především o vzdělávání, které je vedené nebo kontrolované zaměstnanci věznic. Tyto aktivity jsou financovány z rozpočtu jednotlivých věznic, neboť je odborní pracovníci realizují ve své pracovní době a stejně tak se odehrávají na vybavení, které vlastní věznice. Odsouzení jejich absolvováním sice nedosáhnou dokladu o stupni vzdělání, avšak z pohledu jejich resocializace je tato forma důležitá, neboť je učí aktivně trávit volný čas, pravidelnosti a zároveň odpovědnosti (AOOV, 2020). Z hlediska profesního uplatnění však nehrají takovou roli jako výše uvedené typy financování, které se ve věznicích realizuje.

Evropský sociální fond

Významnou roli ve vzdělávání a celkově v resocializaci hraje Evropský sociální fond skrze Operační program zaměstnanost. Tento operační program v rámci svých prioritních os podporuje projekty, které jsou cílené na osoby ve výkonu trestu a také po něm. Tyto projekty však nejsou realizovány orgány veřejné správy, ale žádají si o ně nestátní organizace, které posléze projekty také realizují. Výhodou těchto projektů je, že jsou zpravidla komplexní v tom slova smyslu, že řeší penitenciární a postpenitenciární péči, a navíc aplikují různé typy aktivit (viz kapitola 3.4.1.). Více o projektech a organizacích je možné nalézt například na stránkách Asociaci organizací v oblasti vězeňství, která sdružuje nejvýznamnější organizace poskytující služby osobám ve VTOS (AOOV, 2020).

Velkou nevýhodou těchto aktivit je skutečnost, že jsou značně roztržité. Aktivity jsou poskytovány dle úspěšnosti jednotlivých organizací v soutěži o projekty. Podle toho jsou navíc aktivity realizovány tam, kde jednotlivé organizace poskytují své služby. Vězeňská populace je pak vystavena tomu, že například věznice v okolí Prahy disponují širokou nabídkou různých projektů, a naopak věznice v příhraničí nemají třeba projekt vůbec žádný. Problém projektů je také jejich udržitelnost. Drtivá většina projektů je termínová na 12–36 měsíců (Salivar, Maňátková, s.5) a málokdy dochází k navazování dalších obdobných projektů. Organizace tedy naváží spolupráci s věznicí a odsouzenými v ní a jakmile je projekt etablovaný, tak jej musí ukončit, neboť je k tomu nutí systém financování. Do projektů pak nemohou například nastoupit zájemci, kteří mají konec výkonu trestu, jenž neodpovídá časování projektu (kteří toto často vnímají jako systémovou nespravedlnost). S tímto systémem financování projektů jsou

pak nespokojené všechny zainteresované strany. Pro věznice to znamená spousta práce, která není systémová. Pro odsouzené velmi často zklamání, že nemohou být zařazeni (Salivar, Maňátková, s.5). Pro organizace zase permanentní hon za vlastním financováním a neschopnost udržet si stabilní týmy, neboť musí strukturu přizpůsobovat financím. Vše výše zmíněné samozřejmě výrazně omezuje kvalitu jejich služeb.

I přes výše zmíněné nedostatky jsou však projektově financované aktivity velmi výrazným zdrojem resocializačních činností (Jůzl, 2017, s. 303) a také sociálních inovací. Aktivity financované z ESF jsou jediné aktivity, které v rámci jednoho procesu poskytování služeb zabezpečují penitenciární i postpenitenciární péči, čehož bohužel v tuto chvíli není schopen žádný pověřený orgán veřejné správy.

3 Praktická část

Tato kapitola formuluje získané konkrétní informace a poznatky o vzdělávání ve věznici Jiřice ve Středočeském kraji, okrese Nymburk a srovnává je s informacemi o tématice vězeňství, které jsou získány na základě dostupné literární rešerše v teoretické části této práce.

Hlavním cílem bakalářské práce je na základě zhodnocení vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích, formulovat doporučení pro případné zlepšení vzdělávacího procesu, které může vést k nižší míře recidivy a vyšší míře motivace vězňených osob k vedení spořádaného života po odpykání trestu. Dílčím cílem je popsat a přiblížit současné možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

3.1 Metodologické vymezení práce

Metodika praktické části práce je nedílnou součástí této části práce je uvedení aktérů ve vzdělávání odsouzených, kterými jsou zaměstnanci věznice, externí lektori a další. Je zde podrobně popsána a prozkoumána každá jednotlivá otázka z dotazníkového šetření s následným porovnáním některých poznatků s dostupnými informacemi ze Statistické ročenky VSČR 2019. V polední řadě bylo skrze kontingenční tabulku v MS Excel vytvořeny statistické výpočty pokaždá dvou vybraných otázek z dotazníkového řešení za účelem zjištění trendů z praktické práce.

3.2 Aktéři ve vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Všechny následně uvedené zainteresované strany se svojí činností zaměřují na pomoc při úspěšné resocializaci vězňených osob zpět do majoritní společnosti.

Většina z nich zaměřuje své úsilí na vzdělávání formální (např. SOU) a neformální (např. rekvalifikace) osob ve výkonu trestu odnětí svobody tak, aby i osoby se záznamem v trestním rejstříku našli vhodné pracovní uplatnění.

Odsouzení

- Cílová skupina vzdělávání ve vězeňských zařízení (VSČR, 2020). Detailně popsána v kapitole 2.

VSČR

- Hlavní zprostředkovatel vzdělávání. Úkoly VSČR dle Statistické ročenky (2019, s. 18): „zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen „příslušníci“) a zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště.“
- Zároveň organizace odpovědná za kompletní penitenciární péči. VSČR se zodpovídá ministerstvu spravedlnosti, avšak do velké míry je autonomní. Stěžejním dokumentem pro VSČR je Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (84/1969 Sb.).

Úřady práce

- VSČR, Probační a mediační služby ČR a Úřadu práce ČR zahájili intenzivní spolupráci. ÚP realizuje rekvalifikační kurzy (ÚPČR, 2020) dle Memoranda o spolupráci z roku 2018. Úřad práce ČR je hlavní vykonavatelem aktivní politiky zaměstnanosti (APZ) a jako takový má předcházet nezaměstnanosti. Jedním z nástrojů APZ je realizace rekvalifikačních kurzů. Stěžejním dokumentem je Zákon o zaměstnanosti (435/2004 Sb.).

Veřejné střední odborná učiliště zastřešená Vězeňskou službou České republiky

- Formální vzdělávací aktivity probíhají zejména pod záštitou Středního odborného učiliště VSČR. Tato forma studia byla rozhodnutím Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy s účinností od 20. června roku 1996 zařazena mezi školy České republiky (MŠMT, 2020).

MŠMT

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je dalším významným subjektem při realizaci vzdělávání. Zaměřuje se na vzdělávání formální a zprostředkovává odsouzeným základní, střední a vysokoškolské studium (MŠMT, 2020). MŠMT je zřizovatelem učiliště VSČR, které také na základě normativů financuje.

Nestátní organizace

- Dobrovolně realizují projekty cílené na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve spolupráci s Evropským sociálním fondem. Značnou výhodou těchto projektů je, že jsou velmi komplexní se zaměřením na penitenciární a post penitenciární péči. Příkladem je nezisková organizace Volonté CZECH, o které jsou dostupné informace na jejich internetových stránkách (Volonté, 2020). Nejvýznamější organizace jsou sdruženy v Asociaci organizací v oblasti vězeňství.

Soukromá učiliště

- Školy a školská zařízení, které nezřizuje stát, ale soukromosprávní osoby. Dostávají dotaci ze státního rozpočtu prostřednictvím krajů (MŠMT, 2020).

Firmy – zaměstnavatelé

- Realizují projekty cílené na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve spolupráci s Evropským sociálním fondem. Značnou výhodou těchto projektů je, že jsou velmi komplexní se zaměřením na penitenciární a post penitenciární péči. Příkladem je personální a vzdělávací společnost DP WORK s.r.o. (DPW, 2020).

3.3 Nejvíce užívané typy vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Vězeňská služba České republiky bohužel k této statistice neposkytuje žádná data, a proto bude toto téma předmětem výzkumu.

3.4 Case study – Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v konkrétní věznici

Následující podkapitola zohledňuje situaci vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v konkrétním vězeňském zařízení, a to ve Věznici Jiřice. Pozornost je v první řadě věnována základním informacím o zkoumané věznici. Dále je největší pozornost soustředěna na podrobném zachycení jednotlivých otázek z dozatníkového šetření, jejich průzkum a vyhodnocení, přičemž každá otázka je strukturována tak, aby její odpověď přinesla informace o skutečném stavu, který je také porovnán s teoretickou částí bakalářské práce. Výsledky dotazníkového šetření jsou ovlivněny skutečností, že 19 respondentů z celkových 53 bylo umístěno na speciálním oddělení tzv. otevřené věznice, což lze považovat za tzv. elitní vězení, neboť jsou do něj umisťovány odsouzené osoby s nejlepším ohodnocením za chování VTOS. Celkem bylo rozesláno 100 tiskových dotazníků, jejich návratnost činila 53 vyplněných dokumentů, což činí 53 % návratnost.

3.4.1 O věznici Jiřice

Historie vězeňského zařízení, jak uvádí VSČR na oficiálních internetových svých internetových stránkách (2020) sahá do roku 1991, kdy byl zřízen tzv. útvar Sboru nápravné výchovy Jiřice. v němž byla pozastavena dostavba věznice Říčany. Ve spolupráci s Ministerstvem obrany byly jako náhrada vybrány právě prostory bývalých kasáren nedaleko obce Jiřice. 1.10.1993 započala I. etapa zahájení vzniku věznice, a to věznice tzv. otevřené, která čítá 120 míst. Roku 1994 v němž byla pozastavena dostavba věznice Říčany, byl v Jiřicích zahájen další provoz věznice s kapacitou opětovných 120 míst (věznice s dohledem a dozorem). Již v průběhu roku 1993 bylo započato s přípravami projektových návrhů pro II. etapu výstavby věznice. Ta byla započata roku 1996, kde byl nově vybudován vstupní objekt s vrátnicí, přijímací vazba, dílny údržby a sklady, sklady automobilní služby, vlastní čerpací stanice, objekty energetického hospodářství a psinec. V říjnu roku 2000 byla II. etapa výstavby na čas pozastavena kvůli výběrovému řízení na nového dodavatele. I přes chvilkové překážky byla přestavba roku 2001 dokončena a její vzhled je uchován dodnes. V roce 2016 bylo zahájeno jednání o vybudování pilotního a dosud jediného projektu v ČR v rámci vězeňství tzv. „Otevřená věznice“ s cílovou kapacitou 104 ubytovacích míst. Jedná se o 13 ubytovacích budov, vstupní multifunkční objekt, objekt pro provozní a technické zázemí a objekt pro administrativu. Stavba byla dokončena 16.10.2017 a byla předávána do užívání. Kapacita I. etapy otevřené věznice činí 32 odsouzených (VSČR, 2020). Tento specializovaný druh věznice v praxi funguje tak, že každý odsouzený zde musí být zaměstnaný, starají se zde například o pěstitelství a chov zvířat. Aktuálně jsou ve věznici realizovány projekty včelařství, farmových chov daňků a hospodářských zvířat. VSČR se tímto projektem inspirovala v západních evropských státech, kde jsou otevřené věznice běžné.

Celková kapacita věznice činí 766 míst (4 m² na odsouzeného) tato kapacita je aktuálně překračována a to na 877 odsouzených, maximální kapacita se může pohybovat dle VSČR (2020) až na 944 s omezeným prostorem (3 m² na odsouzeného).

VSČR (2012) na svých stránkách uvádí, že se zaměstnanost odsouzených osob pohybuje okolo 67 %. Věznice má zřízenou provozovnu hospodářské činnosti, která je zaměřena na výrobu kancelářského nábytku, dále pak na poskytování technických a provozních služeb. Roční obrát se pohybuje okolo 27 mil. Kč. Dále v rámci vlastní výroby je vyroben nábytek pro organizační jednotky věznice za cca 6 mil. Kč.

Interní zdroj uvádí, že jsou do tohoto zařízení věznice s ostrahou umístěni odsouzení s:

1. nízkým stupněm ostrahy (32 míst v otevřené věznici),
2. 187 odsouzených je ve VTOS se středním stupněm ostrahy,
3. 547 vězňů s vysokým stupněm ostrahy.

Dále se ve věznici realizuje několik projektů sociální inovace, jejichž realizátory jsou věznice Jiřice + personální agentura DP WORK s.r.o. a Polytechna Consulting a.s. Jednotlivé projekty jsou vypsány níže:

1. Projekt „RESTART“,
2. Projekt „REVENANT“,
3. Projekt „RECOVERY“,
4. Projekt „RESURGENT“

Tyto projekty jsou financovány z ESF (VSČR, 2020).

3.4.2 Rozbor otázek jednotlivých dotazníkového šetření

Otázka 1 Kolik je Vám let?

Otázka byla kladena za účelem získání základní informace o zkoumaném objektu a je podstatná pro další zpracování dat. Možnost odpovědi na otázku byla otevřená. Z celkového počtu 53 respondentů je jejich průměrný věk 37 let. Když se tento průměrný věk porovná s daty ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky (2018, s. 113), lze jednoznačně dojít z zjištění, že celkem 65 % vězeňské populace se nachází ve věku od 25 do 40 let života. Tento fakt značí, že fakt průměrného věku odsouzených ve věznici Jiřice je adekvátní jednotkou.

Vyhodnocením této otázky jsme došli k výsledku věkového zastoupení odsouzených osob ve věznici. Zkoumáno bylo 53 vězňů. Z výsledků je patrné, že z celkového počtu odsouzených je v rozmezí 20–30 roku života celkem 14 jedinců, což činí 26 % z celkového počtu respondentů. Dále rozmezí 30-40 roku života činí celkem 20 vězňů osob, což je největší procentuální míra (38 %) z celkového počtu 53 respondentů. V 40-50 letech života je celkem 12 vězňů osob, tato jednotka činí 23 %. Odsouzených, kteří se pohybují ve věku 50-60 let života, je celkem 9 %. Dva vězni ve věku 61 a 62 let jsou nejstarší a činí 4 % z celkového počtu.

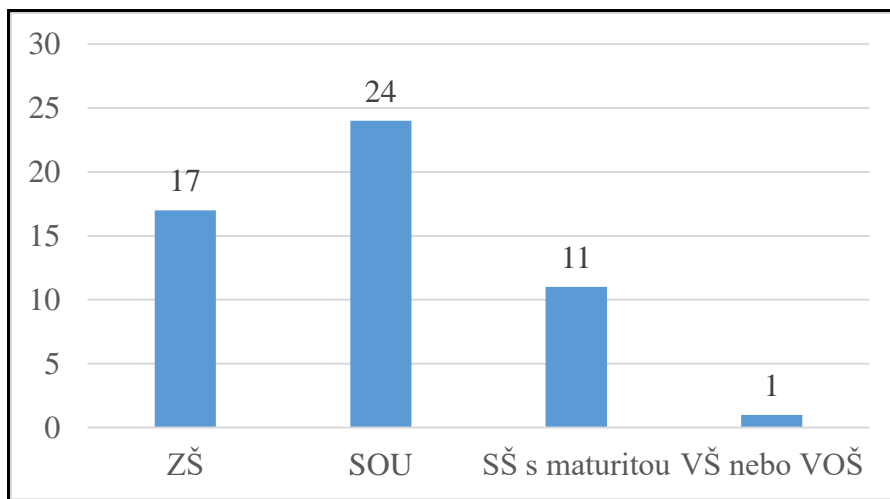
Z šetření tedy vyplývá, že ve věznici Jiřice jsou zastoupeny všechny věkové kategorie mužů, a to od již 20 roku života až po odsouzené v seniorském věku. Bylo by vhodné zaměřit se především na odsouzené, kteří jsou v ranném věku života a mají trest delší než jeden rok. Tito respondenti by se díky nabytí nového vzdělání v průběhu VTOS mohli po jeho dovršení lépe

začlenit zpět do společnosti, pociťovat vyšší míru motivace něco dokázat a získat důstojné zaměstnání, Díky těmto faktorům se sníží míra jejich recidivy, jak bylo již zmíněno v teoretické části 2.2 (MSČR, s. 22).

Otázka 2 Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Informace z odpovědí od respondentů přinesou pro další zkoumání informace o jejich nejvyšším dosaženém vzdělání a díky tomu se lépe vyhodnotí ostatní souvislosti s jejich vzděláním spojené. Výběr byl ze 4 možností.

Graf 3 Dosažené vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Výzkumem otázky 2, jehož výsledky zachycuje graf 3, bylo možné zjistit, že celkem 24 vězněných osob z celkového počtu tázaných respondentů, má dokončené střední odborné učiliště (SOU) bez maturity. Tato hodnota činí 45 % z celkového počtu a dokazuje, že 24 osob je vyučeno v nějakém oboru. Druhou nejvyšší hodnotu a to 32 % vykazují odsouzení, kteří mají dokončené pouze základní vzdělání (ZŠ). Dále celkem 11 osob uvedlo, že má střední vzdělání s maturitou a jeden respondent uvedl vysokoškolské vzdělání. Z tohoto průzkumu je patrné, že by bylo dobré zaměřit se především na nabídku výuky středních odborných učilišť, tedy nabídku řemesel pro odsouzené, kteří disponují pouze vzděláním základním. Dále soustředit pozornost na výuku středních škol zakončenou maturitní zkouškou. Na nabídku vysokoškolského vzdělání, kterým nyní disponuje pouze Vazební věznice Praha – Ruzyně, a to na Katolické teologické fakultě UK jak již bylo zmíněno v teoretické části podkapitole 2.2.1 by bylo dobré zaměřit pozornost také. Nyní je nabízeno pouze všem odsouzeným osobám v České republice, které jsou zařazeny do stupně vysokého a středního střežení a mají zpravidla trest delšího rozsahu.

Data od VSČR, která jsou zveřejněna ve Statistické ročence (VSČR, 2019, s. 116) vykazují následující informace a to, že 45,77 % vězněnské populace má dokončeno pouze základní vzdělání. Dalších 35,48 % je vyučeno v oboru bez maturity a maturitní zkoušku úspěšně složilo 8,52 %. Vysokoškolským vzděláním disponuje pouze 1,83 %.

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?

Cílem otázky bylo zjistit míru recidivy u odsouzených, kterou poté srovnáváme s celkovým zájmem vězňů o vzdělávání ve VTOS. Výběr byl z 5 možných period od prvního výkonu trestu odnětí svobody po pátý a více. Výsledky výzkumu je možno zachytit v Tabulce 5.

Tabulka 5 Četnost iterace trestu odnětí svobody

Možnosti volby	Počet respondentů
Poprvé	14
Podruhé	24
Potřetí	13
Počtvrté	2
Popáté a více	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Výsledky zachyceny v tabulce 5 úzce souvisí s výsledky z kladené otázky č.1, kde je zřejmé, že osoby, které jsou staršího věku, disponují vyšší mírou recidivy, tedy opakovaného nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podruhé je vězněno celkem 24 osob, potřetí 13 osob, počtvrté 2 osoby a 14 odsouzených z celkového počtu je vězněno poprvé.

Vyhodnocením těchto dat, kdy z celkových 53 respondentů je celkem 39 trestáno opakovaně, tedy 74 % vězněných jsou recidivisté, může nabývat dojmu pochybnosti nad účelem a funkcí výkonu trestu odnětí svobody, tak, jak jej v teoretické části (Rozum, Tomášek a Háková, 2016), kteří jsou zastánci mírnějších trestů a vytvoření vhodných podmínek pro odpykání trestu a použití trestní politiky má být dle legislativního uspořádání až krajním řešením situace.

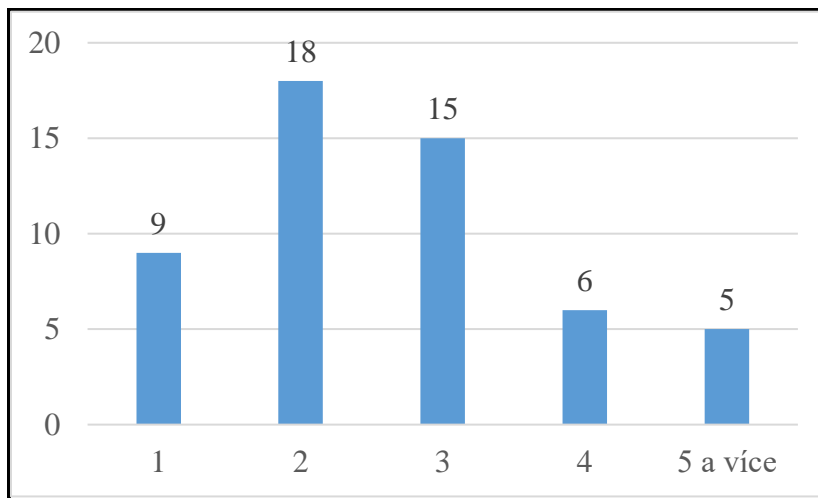
Autorky (Rázková, Hoferková, 2018) společně s Jůzl (2017) připomínají důležitost Evropských vězeňských pravidel a mezinárodních smluv, která vymezují hranice zacházení s vězni ve výkonu trestu odnětí svobody.

Na základě výsledků kladené otázky je pravděpodobné, že odsouzení prokazující vyšší míru recidivy. Při srovnání dat se Statistickou ročenkou VSČR (2019, s. 117) je zřejmé, že poprvé bez výkazu recidivy je trestáno celkově v ČR 22 % vězeňské populace, což je o 2 % méně než v Jiřicích. Dále VSČR uvádí, že podruhé je opakovaně trestáno 2364 (13 %) osob celkového počtu 17560 odsouzených, což je konečném výsledku o 39 % méně než z celkového počtu 53 tázaných osob ve VTOS ve věznici Jiřice. Potřetí VSČR vykazuje 10 % osob, Jiřice 25 %. Počtvrté VSČR uvádí 7 % a Jiřice o 3 % méně. Popáté a více je v celkovém počtu všech vězněných osob v ČR 5 % hodnota recidivistů.

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?

Tato otázka souvisí s otázkou 1. Byla tedy položena za účelem získání základních dat o odsouzených osobách. Výsledky tohoto výzkumu demonstruje Graf 4.

Graf 4 Výše délky trestu odnětí svobody u respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

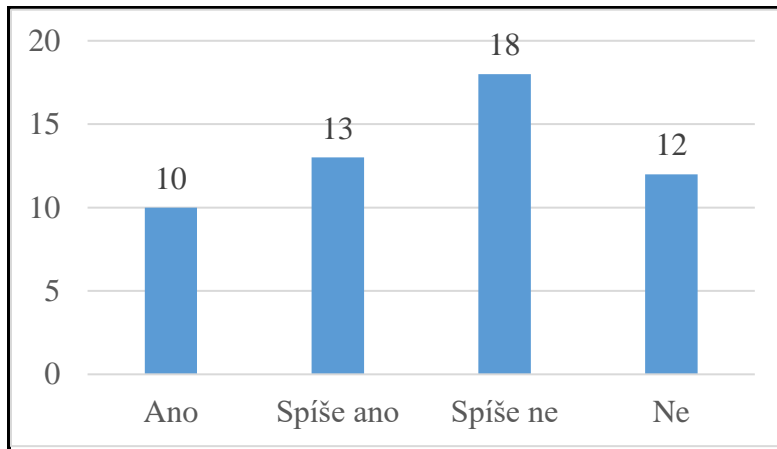
Z přehledu grafu 4 je zřejmé, že z celkového počtu respondentů si odpykává 17 % odsouzených trest ve výši maximálně jednoho roku. Dále 34 % odsouzených nabylo trestu odnětí svobody vy výši dvou let, 28 % je odsouzeno na tři roky. 11 % na 4 léta a 9 % z celkového počtu si odpykává trest od 5 let a výše. Vyhodnocením těchto dat je patrné, že pokud by odsouzená osoba, která je uvězněna na rok nebo dva, měla zájem o vzdělávání, musela by volit formu spíše vzdělávání neformálního, které jak již bylo zmíněno v kapitole 2.2, kde Ministerstvo spravedlnosti České republiky uvádí, že se jedná o všeobecné vzdělávací kurzy, odborné kurzy, rekvalifikační kurzy, specializační kurzy, různé zájmové, kulturní a komunální vzdělávání. Tuto formu by skupina měla volit z důvodu toho, že neformální vzdělávání je vzdělávání časově méně náročné, které zpravidla trvá pouze v rámci několika měsíců. Za to vzdělávání formální trvá tři a více let, stejně jako při školním vzdělávání na svobodě.

Při srovnání vyhodnocených dat z dotazované věznice s daty ze Statistické ročenky VSČR (2019, s. 112) je patrné, že pravomocně odsouzených vězňů na jeden kalendářní rok je v porovnání o 6 % více než ve zkoumané věznici. Odsouzených na 2 a roky je naopak o 18 % méně. Tresty odnětí svobody na 3 a více let vykazují stejné hodnoty.

Otázka 5 Máte zájem se ve VTOS vzdělávat?

Cílem této otázky je zjistit zájem odsouzených osob o vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení měli na výběr ze 4 možností, které jsou spolu s výsledky zachyceny v Grafu 5.

Graf 5 Zájem odsouzených o vzdělávání

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocením výše uvedeného grafu 5 je zřetelné, že celkem 10 odsouzených respondentů z věznic v Jiřicích by mělo zcela jasný zájem o nabídku vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody. Dalších 13 osob z celkových 53 tázaných by tuto možnost ráda zvažila. 34 % respondentů by o nabízené vzdělávání zájem spíše nejevila a konečných 23 % by o jakýkoliv druh vzdělávání ve výkon trestu odnětí svobody nejevilo zájem vůbec.

Tento výsledek, jenž demonstruje graf 5, rozdělil všech 53 odsouzených podle odpovědí na otázku, zda mají zájem se ve VTOS vzdělávat na dvě skupiny a to skupinu 23 osob, které by o vzdělávání projevily zájem a na zbylých 30 odsouzených, kterým by byla nabídka vzdělávání zcela lhostejná.

Otázka 6 Byla Vám ve VTOS nabídnuta možnost vzdělávání?

Tato otázka byla do dotazníkového šetření zařazena za účelem zjištění četnosti nabídek o vzdělávání ve věznici. Výsledky jsou mimo jiné klíčové pro otázku 4 a jsou zachyceny v Tabulce 6.

Tabulka 6 Nabídka vzdělávání osobám ve VTOS

Možnosti volby	Počet respondentů
Ano	26
Ne	27

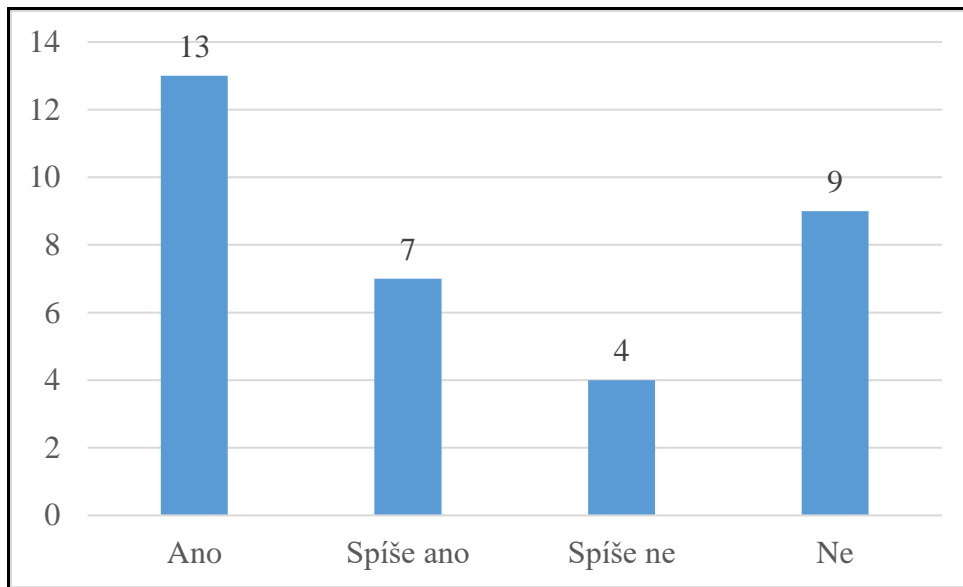
Zdroj: Vlastní výzkum

Z výsledků tabulky 6 je zřejmé, že 49 % odsouzených byla předložena nabídka vzdělávání se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a 51 % nikoliv. Je nutno brát na zřetel, že osobám, které mají výkon trestu odnětí svobody v rozsahu jednoho či dvou let, není poskytována nabídka formální, jak bylo již zmíněno ve vyhodnocení otázky 4.

Otázka 7 Pokud ano, byla pro Vás tato nabídka dostatečná?

Cílem otázky je zjistit, jak odsouzení hodnotí nabídku vzdělávání, která jim byla poskytnuta. Respondenti měli na výběr ze 4 možností. Výsledky výzkumu této otázky zachybuje Graf 6.

Graf 6 Míra dostatečné nabídky vzdělávání dle názoru respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Jednoznačně, jak je zřejmé z tabulky 7, je pro 13 odsouzených, což činí 25 % z celkového počtu, nabídka vzdělání zcela dostatečná a jsou s ní zcela spokojeni, splňuje jejich očekávání. Dalších 7 respondentů je s nabídkou spíše spokojena. 9 osob z celkového počtu 53 odsouzených je s nabídkou nespokojena, jeví se jim nedostatečná.

Otázka 8 Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?

Informace z odpovědí od respondentů zajistily výsledek o četnosti využití nabízeného vzdělávání pro odsouzené v konkrétní věznici. Odsouzení měli na výběr ze 3 možností odpovědí, viz Tabulka 7.

Tabulka 7 Využití možnosti vzdělávání ve VTOS

Možnosti volby	Počet respondentů
Ano	18
Ne, ale plánuji využít	19
Ne, ani neplánuji využít	16

Zdroj: Vlastní výzkum

Jednoznačně, jak je zřejmé z tabulky 7, 18 tázaných respondentů uvádí, že někdy využili možnost vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody. Do budoucna má v plánu celkem 19 odsouzených nabídku vzdělávání ve věznici Jiřice využít. Dalších 16 nemá nabídku vzdělávání ani v plánu využít.

Otázka 9 Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?

Tato otázka je již cílena na skupinu osob vzdělávajících se. Cílem otázky bylo zjistit formu vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody, odpovědi se následně využily na srovnání četnost formálního a neformálního vzdělávání. Respondenti měli na výběr ze 7 odpovědí, přičemž poslední odpověď byla otevřená, avšak tuto možnost žádný z respondentů nezvolil. Vše je zachyceno v Tabulce 8.

Tabulka 8 Forma vzdělávání

Možnosti volby	Počet respondentů
ZŠ	0
SŠ	1
SŠ dálkově	1
VŠ dálkově	0
Rekvalifikační kurzy	11
Kroužky či zájmové vzdělávání	5
Jiné	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení z otázky 9 uvádí, že odsouzení se nejpočetněji vzdělávají prostřednictvím rekvalifikačních kurzů, které jak zmiňuje MSČR (2019, s. 24) v teoretické části práce 2.2.2. Na druhém místě je taktéž druh neformálního vzdělávání, a to kroužky či zájmové aktivity s 5 odsouzenými. Poslední z respondentů uvedli, že se vzdělává druhem formálního vzdělávání, a to střední školou a střední školou dálkově.

Otázka 10 Jakou formou se plánujete vzdělávat?

Cílem této otázky bylo u skupiny odsouzených, kteří mají zájem se ve výkonu trestu odnětí svobody vzdělávat, zjistit o jakou formu nabídnutého vzdělávání mají zájem. Byla zde možnost výběru ze 7 odpovědí, přičemž poslední odpověď byla zvolena otevřeně. Vše je uvedeno v Tabulce 9.

Tabulka 9 Plánovaná forma vzdělávání

Možnosti volby	Počet respondentů
ZŠ	0
SŠ	2
SŠ dálkově	3
VŠ dálkově	5
Rekvalifikační kurzy	18
Kroužky či zájmové vzdělávání	13
Jiné	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Velký zájem vzledem k výsledkům tabulky 9 jeví odsouzení o rekvalifikační kurzy (34 %), tedy o druh neformálního vzdělávání, do kterého patří i druhá nejvýše vykázaná hodnota, a to kroužky či zájmové vzdělávání, o které mělo zájem celkem 13 tázaných odsouzených osob. Celkem 5 osob jeví zájem o formální druh vzdělávání, a to vzdělávat se středoškolsky se zakončením výučním listem nebo maturitní zkouškou. Vzhledem k tomu, že celkem 11 respondentů z celkových 53 disponuje středoškolským vzděláním s maturitou, je logické, že 5 tázaných osob jeví zájem o vysokoškolské vzdělání.

Otázka 11 V jakém oboru jste se vzdělával či se vzděláváte?

Cílem této otázky bylo vyzkoumat obory, ve kterých se vězněné osoby vzdělávali ať už před výkonem trestu na svobodě anebo v případě recidivistů také ve věznicích. Otázka byla otevřená, volná a Tabulka 10 zachycuje její odpovědi.

Tabulka 10 Obor, ve kterém se odsouzení vzdělávali nebo vzdělávají

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Žádná odpověď	30
Automechanik	7
Kuchař, číšník	7
Zedník	2
Zámečnick	1
Pekař	1
Gymnázium	1
Obchodní škola	1
Hotelová škola	1
Stavařská škola	1
Desingn	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 10 demonstruje v jakém oboru se tázaní respondenti vzdělávali buď na svobodě, nebo v průběhu VTOS anebo také nyní vzdělávají. Z výsledků je patrné, že obory automechanik a kuchař, číšník jsou nejoblíbenější a uvedeny ve stejném počtu a to 7 u obou dvou řemesel. Dále jsou zmíněny obory jako zedník, zámečnický a pekař. Tudíž celkem 19 odsouzených disponuje výučním listem. Celkem 5 odsouzených uvedlo vzdělávání na střední škole, zakončené maturitní zkouškou. Školy jako gymnázium, obchodní, hotelová a stavařská škola a studium designu.

Otázka 12 Kdybyste si mohl svobodně vybrat, jaké vzdělávání (kurz, obor) by pro Vás byl dle Vašeho názoru nejlepší?

Cílem této otázky bylo zjistit, o jaký druh vzdělávání mají odsouzení největší zájem v nezávislosti na nabídce vzdělávání ve věznicích. Otázka byla otevřená a její odpovědi demonstruje Tabulka 11.

Tabulka 11 Vzdělávání (kurz, obor) dle vlastního výběru u odsouzených

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Žádná odpověď	15
Automechanik	12
Kuchař, číšník	11
IT	8
Zedník	5
Cizí jazyk	1
Hotelnictví, turismus	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Jako posledním bodem celého dotazníkového šetření je otázka, jaké vzdělávání by si odsouzený vybral, pokud by si mohl vybrat svobodně a bez návaznosti na nabídku vzdělávání ve věznicích. Nejpočetnější vyplněnou odpovědí bylo vzdělávání řemesla automechanik formou středního odborného učiliště, jehož kladným absolvováním student získá výuční list. Druhým nejoblíbenějším oborem je také druh formálního vzdělávání, a to obor kuchař, číšník, který by si rádo zvolilo 21 % tázaných respondentů. Dalších 15 % odsouzených se zajímá o obor IT. Poté 5 osob o zednické vyučení, jeden respondent uvedl střední školu v oboru hotelnictví a turismu. Poslední respondent uvedl výuku cizího jazyka, který je možné realizovat formou kurzu.

3.4.3 Kontingenční analýza vybraných otázek dotazníkového šetření

Kontingenční analýza neboli srovnání zvolených otázek dotazníkového šetření je zvoleno za účelem nalezení trendů v rámci kvantitativního šetření v praktické části bakalářské práce.

1. Srovnání četnosti uvěznění (otázka 3) vs. využití možnosti vzdělávat se (otázka 8)

Pouze 3 osoby využily možnost vzdělávat se. Celkem 19 osob ponechalo otázku týkající se využití možnosti vzdělávat se bez odpovědi, nicméně 23 osob, tedy téměř polovina, nejeví o vzdělání žádný zájem. Při porovnání dvou výše uvedených otázek je patrné, že nejmenší zájem o vzdělání projeví osoby, které byly trestány poprvé nebo podruhé.

Tabulka 12 Kontingence otázky 3 a otázky 8

		Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?				
Otázka 8 Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?		Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
Ano		0,0 %	3,8 %	1,9 %	0,0 %	5,7 %
Ne, ale plánuji využít		1,9 %	5,7 %	7,5 %	0,0 %	15,1 %
Ne, ani neplánuji využít		15,1 %	17,0 %	7,5 %	3,8 %	43,4 %
-		9,4 %	18,9 %	7,5 %	0,0 %	35,8 %
Celkový součet		26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	53

Zdroj: Vlastní výzkum

2. Srovnání formy vzdělávání (otázka 9) vs. četnosti uvěznění (otázka 3)

Při srovnání forem využívaného vzdělávání a četnosti trestu vyplývá, že obecně nejvíce využívaným typem vzdělávání jsou rekvalifikační kurzy. Nejvíce pak rekvalifikační kurzy využívají osoby, které jsou druhotrestané. Téměř dvě třetiny respondentů otázku 9 nezodpovědělo.

Tabulka 13 Kontingence otázky 3 a 9

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?					
Otázka 9 Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?	Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
SŠ	3,8 %	0,0 %	3,8 %	0,0 %	7,5 %
SŠ dálkově	0,0%	1,9 %	0,0 %	0,0 %	1,9 %
Rekvalifikační kurzy	5,7%	11,3 %	3,8 %	0,0 %	20,8 %
Kroužky či zájmové vzdělávání	3,8 %	3,8 %	0,0 %	1,9 %	9,4 %
-	13,2 %	26,4 %	17,0 %	1,9 %	58,5 %
Celkový součet	26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	53

Zdroj: Vlastní výzkum

3. Srovnání plánované formy vzdělávání (otázka 10) vs. četnosti uvěznění (otázka 3)

Z hlediska porovnání četnosti trestu a plánování vzdělávání opět vedou rekvalifikační kurzy a na druhém místě jsou kroužky či jiné zájmové vzdělávání. Zde je opět zajímavé, že největší zájem o vzdělávání projevují osoby, které jsou druhotrestané. Nejmenší zájem o vzdělávání pak projevují osoby vícekrát trestané.

Tabulka 14 Kontingence otázky 3 a 10

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?					
Otázka 10 Jakou formou se plánujete vzdělávat?	Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
SŠ	1,9 %	1,9 %	0,0 %	0,0 %	3,8 %
SŠ dálkově	1,9 %	1,9 %	1,9 %	1,9 %	7,5 %
VŠ dálkově	1,9 %	5,7 %	1,9 %	0,0 %	9,4 %
Rekvalifikační kurzy	5,7 %	15,1 %	11,3 %	0,0 %	32,1 %
Kroužky či zájmové vzdělávání	7,5 %	11,3 %	5,7 %	0,0 %	24,5 %
Jiné	0,0 %	1,9 %	0,0 %	0,0 %	1,9 %
-	7,5 %	7,5 %	3,8 %	1,9 %	20,8 %
Celkový součet	26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	100,0 %

Zdroj: Vlastní výzkum

4. Srovnání délky trestu odnětí svobody (otázka 4) vs. využití možnosti vzdělávat se (otázka 8)

Srovnáme-li využívání vzdělávání ve VTOS s spolu s délkou trestu, potom nejvíce využívají vzdělávání osoby, které byly potrestány 2 a 3 roky. Stejně tak u osob mající délku trestu 2 a 3 roky lze vyzorovat největší zájem o vzdělávání v budoucnu. Vše je zachyceno v Tabulce 15.

Tabulka 15 Kontingence otázky 4 a 8

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?						
Otázka 8 Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet
Ano	3,8%	9,4%	11,3%	5,7%	3,8%	34,0%
Ne, ale plánuji využít	5,7%	18,9%	7,5%	3,8%	0,0%	35,8%
Ne, ani neplánuji využít	3,8%	5,7%	7,5%	1,9%	5,7%	24,5%
-	3,8%	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	5,7%
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%

Zdroj: Vlastní výzkum

5. Srovnání délky trestu odnětí svobody (otázka 4) vs. formy vzdělávání (otázka 9)

Z hlediska aktuálního využívání vzdělávání opět vedou rekvalifikační kurzy, které jsou nejvíce využívány osobami s tresty dlouhými 2 a 3 roky. Na druhém místě pak vedou volnočasové aktivity, které jsou však nejvíce využívány osobami, které mají tresty delší.

Tabulka 16 Kontingence otázky 4 a 9

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?						
Otázka 9 Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet
SŠ	0,0%	3,8%	1,9%	1,9%	0,0%	7,5%
SŠ dálkově	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
Rekvalifikační kurzy	0,0%	5,7%	11,3%	1,9%	1,9%	20,8%
Kroužky či zájmové vzdělávání	1,9%	0,0%	0,0%	3,8%	3,8%	9,4%
Jiné	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
-	13,2%	22,6%	15,1%	3,8%	3,8%	58,5%
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%

Zdroj: Vlastní výzkum

6. Srovnání délky trestu odnětí svobody (otázka 4) vs. forma plánovaného vzdělání (otázka 10)

Z hlediska plánování vzdělávání vedou opět rekvalifikační kurzy, a to u osob s délkou trestu od 1 do 3, přičemž nejvíce pak u dvouletých trestů. Kroužky jsou populární od dvouletého trestu dále. Překvapením může být, že pouze desetina osob se plánuje středoškolsky vzdělávat. Nicméně při zkoumání dat je zřejmé, že SŠ plánují osoby ve výkonu trestu od 3 let dále, což je celkem logické a naznačili jsme si to již výše. Osoby s krátkými tresty totiž nemají dostatek času na to, aby stihly školu dokončit. Vše je zachyceno v tabulce 17.

Tabulka 17 Kontingence otázky 4 a 10

		Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?					
Otázka 10 Jakou formou se plánujete vzdělávat?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet	
SŠ	0,0%	0,0%	0,0%	3,8%	0,0%	3,8%	
SŠ dálkově	0,0%	0,0%	3,8%	0,0%	3,8%	7,5%	
VŠ dálkově	1,9%	3,8%	1,9%	1,9%	0,0%	9,4%	
Rekvalifikační kurzy	7,5%	15,1%	7,5%	0,0%	1,9%	32,1%	
Kroužky či zájmové vzdělávání	0,0%	11,3%	7,5%	3,8%	1,9%	24,5%	
Jiné	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	
-	7,5%	1,9%	7,5%	1,9%	1,9%	20,8%	
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%	

Zdroj: Vlastní výzkum

3.5 Shrnutí a návrhy na zlepšení

Výzkumného šetření odsouzených ve věznici Jiřice se zúčastnilo 53 vybraných respondentů. Po řádném shrnutí a rozebrání všech poskytnutých dat, vypsaly z dotazníkového šetření níže uvedené rozhodující poznatky.

Z pohledu věkového rozhraní ze zkoumaného souboru vězňených osob vykazují nejvyšší procentuální míru a to 38 % odsouzení mezi 30 a 40 rokem života, což nasvědčuje možné míře recidivy. Na druhém místě jsou odsouzení ve věku 20-30 let a to s 26 % z celkového počtu. Následně 40-50 rok života jedince s 23 % a nejméně věkově zastoupení jsou seniorní odsouzení s 13 %.

Míra recidivy, jak již bylo zmíněno, je ve věznici značně vysoká. Nejvyšší míru vykazuje druhé odsouzení jedince, a to celkem u 24 osob, potřetí je vězněno 13 osob, počtvrté 2 osoby a 14 odsouzených z celkového počtu vykazuje prvou věznění, tudíž zde se o recidivisty nejedná.

Co se týče nejvyššího dosaženého vzdělání na svobodě, tak 24 odsouzených absolvovalo střední odborné učiliště bez maturity, 11 má ukončeno střední vzdělání s maturitou, 17 dalších má pouze základní školu a jeden odsouzený dosáhl vysokoškolského vzdělání. Vzdělávání bylo nabídnuto 26 odsouzeným z celkového počtu 53. S formou nabízeného vzdělávání je spokojeno 13 respondentů, 7 spíše spokojeno, 4 spíše nespokojeno a 9 není spokojeno vůbec.

Dále bylo zjištěno, že největší zájem odsouzení ve věznici Jiřice jeví o neformální vzdělávání, a to konkrétně o rekvalifikační kurzy (celkem 34 %), poté o kroužky či zájmové vzdělávání, které volilo 24 % respondentů. Nejpočetnější zájem o vzdělávání mají odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody potřetí a více. Z hlediska aktuálního využívání vzdělávání opět vedou rekvalifikační kurzy (celkem 11 odsouzených) a kroužky či zájmové.

Následným porovnáním hodnot vybraných otázek z dotazníkového šetření, vyšly najevo následující trend:

Největší zájem o vzdělávání v průběhu VTOS mají ti odsouzení, kteří jsou opakovaně trestáni, a to potřetí a více. Je zde značné, že jejich míra uvědomnění o tom, že jejich trestné chování se vychyluje z normálního jednání člověka, je s každým opakovaným trestem vyšší. Mají tedy větší zájem o to nabýt vzdělání a po ukončení svého trestu nalézt dobré zaměstnání a vést důstojný život bez známek kriminality.

Jednoznačným návrhem na zlepšení je efektivnější způsob spolupráce veřejných orgánů, které se zabývají vzděláváním a VSČR, jelikož dominující nabídka vzdělávání odsouzených formou středních škol je dostupná pouze pro odsouzené, kteří vykonávají svůj trest ve výši 3 a více let. Dále by bylo konkrétně pro věznici Jiřice dobré, se vzhledem k vysokému zájmu odsouzených zaměřit na počet nabízených rekvalifikačních kurzů. V poslední řadě lze považovat za velmi vhodné zaměřit pozornost na užší spolupráci s nestátními společnostmi realizujícími projekty, které jako jediné řeší propojení penitenciární a postpenitenciární péče s odsouzenými.

4 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo na základě zhodnocení vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích formulovat doporučení pro případné zlepšení vzdělávacího procesu, které může z širšího hlediska vést k nižší míře recidivy a vyšší míře motivace odsouzených k tomu, aby po výkonu trestu odnětí svobody žili spořádaný a plnohodnotný život. Dílčím cílem bylo popsat a přiblížit současné možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Toho bylo docíleno pomocí case study v jedné věznici, konkrétně v organizační jednotce v Jiřicích.

V rámci teoretické části došlo k popsání stavu českého vězeňství. Byly uvedeny důvody, proč jsou v odvětví vězeňství důležité činnosti, které napomáhají k snadnější resocializaci odsouzených osob, zabraňují recidivě a zajišťují vězňům vést po výkonu trestu spořádaný život. Za použití odborných textů a zákonů bylo popsáno hlavní téma této bakalářské práce, a to vzdělávání odsouzených, které je jedním z nástrojů, jak výše uvedené fakty řešit a předcházet jim. Byly vypsány konkrétní druhy vzdělávání odsouzených osob tak, aby byla zřejmá jejich náplň a také to, jak se od sebe liší. Důraz byl kladen také na nastínění jejich kladů a limitů.

Praktická část práce byla založena na kvantitativním šetření ve věznici Jiřice. Celkem bylo rozdáno 100 dotazníků, z nichž se vrátilo 53. Otázky byly zaměřeny jednak na faktické užívání jednotlivých typů vzdělání a také na osobní preference respondentů z toho důvodu, aby výzkum dokázal postihnout případný soulad nabídky a poptávky. Z výzkumného šetření vyplynulo, že vzdělávání není respondenty příliš využíváno (28 %) a že zájem vzdělávat se by měla více než polovina dotázaných. Nejpopulárnější formou vzdělávání jsou pak rekvalifikační kurzy a zájmové činnosti, přičemž rekvalifikační kurzy využilo 21 % z těch, kteří prošli nějakým vzděláváním a zájmovou činností pak 9,5 % z nich. Pokud odsouzení plánují vzdělávat se, potom 32 % z nich v rekvalifikačních kurzech a 24,5 % v rámci zájmové činnosti. Středoškolsky se plánuje vzdělávat pouze 11 % z nich. Přičemž středoškolské vzdělávání je z hlediska nabídky VSČR dominující a je zabezpečováno učilištěm pod VSČR.

Zjištěním předložené práce je skutečnost, že nejvíce nabízenou formou vzdělávání jsou středoškolské programy, které jsou ve většině realizovány přes Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR. Toto učiliště má pobočky v celkem 9 věznicích a vzdělává kolem 500 studentů (VSČR, 2020), což představuje cca 2,5 % vězeňské populace. Vzdělávání přes středoškolské programy lze z hlediska současné konfigurace českého vězeňství považovat za značně nevyhovující, neboť většina trestů odnětí svobody kratší než 2 roky, což je doba nedostatečná na realizaci středoškolského studijního programu. Pro realizaci tříletého středoškolského studijního programu je potřeba, aby byl trest dlouhý alespoň 4 roky, aby jej stihl student absolvovat. Navíc je z hlediska nabídky potřeba přihlídnout také k tomu, že se pobočky vězeňského učiliště nachází v 9 z celkem 35 organizačních jednotek. Pokud tedy není střední škola z hlediska délky trestu vhodná pro více než polovinu vězeňské populace a pokud se pobočky učiliště nachází v méně než třetině věznic, dostáváme se k tomu, že nabídka středoškolských oborů je dostatečná pro méně než šestinu vězeňské populace.

Naopak o co méně jsou vhodné středoškolské programy, o to více jsou vhodné různé rekvalifikační programy. Rekvalifikační programy jsou totiž mnohem flexibilnější, umožňují realizaci i v prostředích, kde nejsou zřízeny pobočky škol a časově mnohem efektivnější. Někteří kritici namítají, že rekvalifikační programy jsou příliš krátké a nemohou se tak z hlediska kvality přípravy rovnat středoškolským oborům. Nicméně do tohoto srovnání je zapotřebí zohlednit skutečnost, že rekvalifikační program se zaměřuje pouze na odbornou

přípravu, která se váže k tématu kurzu. Kdežto středoškolsky program se zaměřuje také na výuku obecných předmětů, které s tématem programu přímo nesouvisí. Spočítáme-li tedy hodiny profesní přípravy v rekvalifikačním kurzu a středoškolském programu, potom dojdeme ke skutečnosti, že počty hodin profesní přípravy mezi tříměsíčním rekvalifikačním kurzem a tříletým studijním oborem nejsou příliš rozdílné. Navíc pak při zohlednění faktu, že rekvalifikační kurz má přípravu mnohem intenzivnější, jelikož dochází v krátkém čase ke koncentraci na mnohem užší téma, musíme logicky dojít k tomu, že z hlediska profesní přípravy, a tedy z hlediska podpory budoucího uplatnění na trhu práce, jsou rekvalifikační kurzy mnohem efektivnější. Navíc pochopitelně za mnohem menší finanční náklady, než jaké s sebou nesou středoškolské studijní obory. Z tohoto hlediska je současný stav naplňování, respektive nenaplňování Memoranda o spolupráci mezi VSČR a ÚPČR, považovat za unikající příležitost. Navíc o to více, kdy v posledních letech měl úřad práce tak nízkou míru nezaměstnanosti, že měl prostor věnovat se také cílovým skupinám, které v dobách vysoké nezaměstnanosti opomíjí.

Samostatnou kapitolou ve vzdělávání osob ve VTOS jsou potom nestátní (ziskové i neziskové) organizace, které převážně prostřednictvím Operačního programu zaměstnanost, který je součástí Evropského sociálního fondu, realizují různé vzdělávací a celkově resocializační aktivity. Výhodou těchto projektů je, že jsou zpravidla komplexní v tom slova smyslu, že řeší penitenciární a postpenitenciární péči, a navíc aplikují různé typy aktivit, čímž cílí na charakteristickou vlastnost většiny odsouzených a sice multidimenzionální deprivaci (málokterý odsouzený totiž po návratu na svobodu potřebuje pomoci pouze s jednou problematickou oblastí).

Velkou nevýhodou těchto aktivit je však skutečnost, že jsou značně roztržité. Aktivity jsou poskytovány dle úspěšnosti jednotlivých organizací v soutěži o projekty. Podle toho jsou navíc aktivity realizovány tam, kde jednotlivé organizace poskytují své služby. Problém projektů je také jejich udržitelnost, neboť velmi často nejsou vypsány navazující výzvy. Do projektů pak nemohou například nastoupit zájemci, kteří mají konec výkonu trestu, jenž neodpovídá časování. Pro organizace tento způsob financování znamená permanentní hon za penězi a velmi často také neschopnost udržet si stabilní týmy, neboť musí svou strukturu přizpůsobovat financím. Vše výše zmíněné samozřejmě z dlouhodobého hlediska výrazně omezuje kontinuální rozvoj kvality jejich služeb.

I přes výše zmíněné nedostatky jsou však projektově financované aktivity velmi výrazným zdrojem resocializačních činností a také sociálních inovací. Aktivity financované z ESF jsou jediné aktivity, které v rámci jednoho procesu poskytování služeb zabezpečují penitenciární i postpenitenciární péči, čehož bohužel v tuto chvíli není schopen žádný pověřený orgán veřejné správy. Hlavním závěrem a doporučením této práce je, aby docházelo k agilnějšímu propojování veřejného sektoru s nestátními organizacemi, které mají nejlepší výsledky v rámci resocializace propuštěných. Jsou totiž schopné propojení penitenciární i postpenitenciární péče v rámci jednoho bezesvého procesu, dále mají odbornost v tématech, které řeší, velmi často disponují ubytovacími kapacitami a v neposlední řadě mají přímé napojení na trh práce a díky tomu jsou schopny poskytovat takové profesní vzdělávání, v rámci kterého dokáží propuštěnou osobu profesně uplatnit.

Literatura

ARMSTRONG, M., TAYLOR, S. *Personální management*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5258-7.

BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5

BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8

ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

DRHOVÁ, Z., VESELÝ, A., NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.

JEDLIČKA, R., KOŤA, J., *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

KNÁPKOVÁ, D., TITTLOVÁ, M. *Kompendium penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-8168-282-7.

KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: Základy moderní personalistiky*. Praha: Management Press, 2015. ISBN 978-80-7261-288-8.

MAREŠOVÁ, A. & kol., *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-119-6

MAREŠOVÁ, A. a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8

MAREŠOVÁ, A., VÁLKOVÁ, J., SOCHŮREK, J. *Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-84-3.

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vydání II. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0

PALÁN, Z., LANGER, T. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

PRŮCHA, J., VETEŠKA J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.

ROZUM, J., TOMÁŠEK, J., HÁKOVÁ, L. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-164-6

SALIVAR, L., MAŽÁTKOVÁ, M., *Aktivita pro osoby ve VTOS*. 2018. Interní prezentace společností DP WORK s.r.o. a Volonté CZECH.

VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

Monografie

Suchý, O., *Recidiva. Komparativní studie*. Praha: VÚK, 1971.

Jiříčka, V., *Efektivní zacházení s pachateli násilných trestných činů s poruchami osobnosti v podmínkách penitenciární péče*. Praha: Praha: Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie. Vedoucí práce Šípek, Jiří. 2015.

Odborné knihy a časopisy

SUCHÝ, O., *Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání*. *Právní rozhledy*. 1994, č. 11

Právní předpisy

Zákon Ministerstva spravedlnosti č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon Ministerstva spravedlnosti č.257/2000Sb., o probační a mediační službě.

Zákon Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 561/2004Sb., o předškolním, základním, středním, vyšší odborném a jiném vzdělávání.

Internetové zdroje

AOOV (Asociace v oblasti vězeňství). *Členové a aktivity AOOV*. 2020 Dostupné z WWW: <https://aooov.cz/>

DP WORK s.r.o., *Projekty ESF (Evropský sociální fond)*. 2020. Dostupné z WWW: <http://www.dpwork.cz/projekty-esf>

European Commission. *Česká republika: Financování vzdělávání a odborné přípravy dospělých*. 2020. Dostupné z WWW: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-funding-21_cs

Institute for Criminal Policy Research. *Statistické údaje 2020*. Dostupné z WWW: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí). *Tisková zpráva o slavnostním podpisu Memoranda*. 2018. Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/documents/20142/519576/TZ_-_memorandum.pdf/41c1f859-3129-badc-73f7-b5131b11c4fc

MSČR (Ministerstvo spravedlnosti České republiky). *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Dostupné z WWW: www.vscr.cz

PETRAS, M. *Realizace programů zacházení s odsouzenými v návaznosti na jejich identifikované rizikové oblasti*. 2016. Dostupné z WWW: www.mvcr.cz

PMS (Probační a mediační služba České republiky). *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025* Dostupné z WWW: www.pmscr.cz › 2017_Koncepce_PM_do_roku_2025

Denmark: WHO Regional Office for Europe. *Status Paper on Prisons, Drugs and Harm Reduction*. 2005. Dostupné z WWW: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/publications/pre-2005/status-paper-on-prisons,-drugs-and-harm-reduction-2005>

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Volonté CZECH. *Informační servis*. 2020. Dostupné z WWW: <https://www.volonte.cz/>

VSČR (Vězeňská služba české republiky). *Informační servis* Dostupné z WWW: <https://www.vscr.cz/>

VSČR (Vězeňská služba české republiky). *Statistická ročenka 2018*. 2018. Dostupné z WWW: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/statisticka-rocenka-pro-rok-2018/>

VSČR (Vězeňská služba české republiky). *Statistická ročenka 2019*. 2019. Dostupné z WWW: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-sl%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník	I
Příloha 2 – Tabulky	III
Příloha 3 – Grafy	XII

Příloha 1 – Dotazník pro odsouzené ve věznici Jiřice

Dotazník za účelem zjištění situace vzdělávacího systému osob ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS)

Vážené respondentky, vážení respondenti,

obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro Bakalářskou práci na téma „*Vzdělávání odsouzených v průběhu výkonu trestu odnětí svobody v ČR.*“. Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast ve výzkumu je dobrovolná a anonymní.

Předem děkuji za spolupráci.

Studentka Vysoké školy ekonomie a managementu (VŠEM) v Praze.

Správné odpovědi zakroužkujte.

1. Kolik je Vám let?

2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

- a) ZŠ
- b) SŠ bez maturity
- c) SŠ s maturitou
- e) VŠ nebo VOŠ

3. Po kolikáté jste ve VTOS?

- a) Poprvé
- b) Podruhé
- c) Potřetí
- d) Počtvrté
- e) Popáté a více

4. Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5 a více

5. Máte zájem se ve VTOS vzdělávat?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíš ne

d) Ne

6. Byla Vám ve VTOS nabídnuta možnost vzdělávání?

a) Ano

b) Ne

7. Pokud ano, byla pro Vás tato nabídka dostatečná?

a) Ano

b) Spíše ano

c) Spíš ne

d) Ne

8. Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?

a) Ano

b) Ne, ale plánuji využít.

c) Ne, ani neplánuji využít.

9. Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?

a) ZŠ

b) SŠ

c) SŠ dálkově

d) VŠ dálkově

e) Rekvalifikační kurzy

f) Kroužky či zájmové vzdělávání

g) Jiné (vypište)

10. Jakou formou se plánujete vzdělávat?

a) ZŠ

b) SŠ

c) SŠ dálkově

d) VŠ dálkově

e) Rekvalifikační kurzy

f) Kroužky či zájmové vzdělávání

g) Jiné (vypište)

11. V jakém oboru jste se vzdělával či se vzděláváte?.....

12. Kdybyste si mohl svobodně vybrat, jaké vzdělávání (kurz, obor) by pro Vás byl dle Vašeho názoru nejlepší?.....

Příloha 2 – Tabulky

Tabulka 1 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle věku	IV
Tabulka 2 – Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání	V
Tabulka 3 – Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle délky trestu	V
Tabulka 4 – Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody	VI
Tabulka 5 – Četnost iterace trestu odnětí svobody	VI
Tabulka 6 – Nabídka vzdělávání osobám ve VTOS	VI
Tabulka 7 – Využití možnosti vzdělávání ve VTOS	VII
Tabulka 8 – Forma vzdělávání	VII
Tabulka 9 – Plánovaná forma vzdělávání	VII
Tabulka 10 – Obor, ve kterém se odsouzení vzdělávali nebo vzdělávají	VIII
Tabulka 11 – Vzdělávání (kurz, obor) dle vlastního výběru u odsouzených	VIII
Tabulka 12 – Kontingence otázky 3 a 8	VIII
Tabulka 13 – Kontingence otázky 3 a 9	IX
Tabulka 14 – Kontingence otázky 3 a 10	IX
Tabulka 15 – Kontingence otázky 4 a 8	X
Tabulka 16 – Kontingence otázky 4 a 9	X
Tabulka 17 – Kontingence otázky 4 a 10	XI

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulky

Tabulka 1 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle věku

Věková kategorie	Muž	Žena	Celkový součet
16 - nedovršených 17 let	1		1
17 - nedovršených 18 let	6		6
18 - nedovršených 18 let	15		15
19 - nedovršených 18 let	30	4	34
20 - nedovršených 18 let	82	5	87
21 - nedovršených 18 let	157	8	165
22 - nedovršených 25 let	943	67	1010
25 - nedovršených 30 let	2 823	267	3090
30 - nedovršených 35 let	3 212	285	3497
35 - nedovršených 40 let	3 060	230	3290
40 - nedovršených 45 let	2 896	246	3142
45 - nedovršených 50 let	2 169	169	2338
50 - nedovršených 55 let	1 329	115	1444
55 - nedovršených 60 let	767	64	831
60 - nedovršených 65 let	417	44	461
65 - nedovršených 70 let	182	13	195
70 - nedovršených 75 let	53	4	57
75 - nedovršených 80 let	10	1	11
nad 80 let	3		3
Celkový součet	18 155	1 522	19 677

Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 105)

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Národní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 2 Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2018

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
nezjištěno (cizinci), neuvedeno	238	15	253	1,29 %
zvláštní škola	425	43	468	2,38 %
bez základního vzdělání	34	9	43	0,22 %
nedokončené základní	297	26	323	1,64 %
základní vzdělání	8 100	793	8 893	45,19 %
vyučení bez maturity	6 832	340	7 172	36,45 %
vyučení s maturitou	422	31	453	2,30 %
středoškolské vzdělání bez maturity	91	14	105	0,53 %
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	248	46	294	1,49 %
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 171	171	1 342	6,82 %
vyšší odborné	16	3	19	0,10 %
vysokoškolské vzdělání – bakalářské	50	8	58	0,29 %
vysokoškolské vzdělání – magisterské	55	8	63	0,32 %
vysokoškolské vzdělání – inženýr	145	9	154	0,78 %
vysokoškolské vzdělání – doktorské	31	6	37	0,19 %
Celkový součet	18 155	1 522	19 677	100,00 %

Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 108)

Tabulka 3 Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dle délky trestu

Délka trestu	Muž	Žena	Celkový součet
do 3 měsíců	190	23	213
3–6 měsíců	1 066	163	1229
6–9 měsíců	1 340	154	1494
9–12 měsíců	2 801	301	3102
1–2 roky	3 832	276	4108
2–3 roky	2 743	202	2945
3–5 let	2 590	157	2747
5–7 let	1 299	91	1390
7–10 let	1 168	68	1236
10–15 let	696	53	749
nad 15 let	385	31	416
doživotí	45	3	48
Celkový součet	18 155	1 522	19 677

Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 104)

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nároční 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 4 Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31.12.2018

Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	6 361	900	7 261	36,90%
1x	3 904	312	4 216	21,43%
2x	2 443	122	2 565	13,04%
3x	1 794	86	1 880	9,55%
4x	1 200	49	1 249	6,35%
5x	874	19	893	4,54%
6x	539	16	555	2,82%
7x	357	10	367	1,87%
8x	240	3	243	1,23%
9x	138	1	139	0,71%
10x	94		94	0,48%
více než 10x	211	4	215	1,09%
Celkový součet	18 155	1 522	19 677	100,00%

Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 109)

Tabulka 5 Četnost iterace trestu odnětí svobody

Možnosti volby	Počet respondentů
Poprvé	14
Podruhé	24
Potřetí	13
Počtvrté	2
Popáté a více	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 6 Nabídka vzdělávání osobám ve VTOS

Možnosti volby	Počet respondentů
Ano	26
Ne	27

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 7 Využití možnosti vzdělávání ve VTOS

Možnosti volby	Počet respondentů
Ano	18
Ne, ale plánuji využít	19
Ne, ani neplánuji využít	16

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 8 Forma vzdělávání

Možnosti volby	Počet respondentů
ZŠ	0
SŠ	1
SŠ dálkově	1
VŠ dálkově	0
Rekvalifikační kurzy	11
Kroužky či zájmové vzdělávání	5
Jiné	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 9 Plánovaná forma vzdělávání

Možnosti volby	Počet respondentů
ZŠ	0
SŠ	2
SŠ dálkově	3
VŠ dálkově	5
Rekvalifikační kurzy	18
Kroužky či zájmové vzdělávání	13
Jiné	1

Zdroj: Vlastní výzkum

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 10 Obor, ve kterém se odsouzení vzdělávali nebo vzdělávají

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Žádná odpověď	30
Automechanik	7
Kuchař, číšník	7
Zedník	2
Zámečnick	1
Pekař	1
Gymnázium	1
Obchodní škola	1
Hotelová škola	1
Stavařská škola	1
Desingn	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 11 Vzdělávání (kurz, obor) dle vlastního výběru u odsouzených

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Žádná odpověď	15
Automechanik	12
Kuchař, číšník	11
IT	8
Zedník	5
Cizí jazyk	1
Hotelnictví, turismus	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 12 Kontingence otázky 3 a otázky 8

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?					
Otázka 8 Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?	Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
Ano	0,0 %	3,8 %	1,9 %	0,0 %	5,7 %
Ne, ale plánuji využít	1,9 %	5,7 %	7,5 %	0,0 %	15,1 %
Ne, ani neplánuji využít	15,1 %	17,0 %	7,5 %	3,8 %	43,4 %
-	9,4 %	18,9 %	7,5 %	0,0 %	35,8 %
Celkový součet	26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	53

Zdroj: Vlastní výzkum

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Národní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 13 Kontingence otázky 3 a 9

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?					
Otázka 9 Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?	Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
SŠ	3,8 %	0,0 %	3,8 %	0,0 %	7,5 %
SŠ dálkově	0,0%	1,9 %	0,0 %	0,0 %	1,9 %
Rekvalifikační kurzy	5,7%	11,3 %	3,8 %	0,0 %	20,8 %
Kroužky či zájmové vzdělávání	3,8 %	3,8 %	0,0 %	1,9 %	9,4 %
-	13,2 %	26,4 %	17,0 %	1,9 %	58,5 %
Celkový součet	26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	53

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 14 Kontingence otázky 3 a 10

Otázka 3 Po kolikáté jste ve VTOS?					
Otázka 10 Jakou formou se plánujete vzdělávat?	Poprvé	Podruhé	Potřetí	Počtvrté	Celkový součet
SŠ	1,9 %	1,9 %	0,0 %	0,0 %	3,8 %
SŠ dálkově	1,9 %	1,9 %	1,9 %	1,9 %	7,5 %
VŠ dálkově	1,9 %	5,7 %	1,9 %	0,0 %	9,4 %
Rekvalifikační kurzy	5,7 %	15,1 %	11,3 %	0,0 %	32,1 %
Kroužky či zájmové vzdělávání	7,5 %	11,3 %	5,7 %	0,0 %	24,5 %
Jiné	0,0 %	1,9 %	0,0 %	0,0 %	1,9 %
-	7,5 %	7,5 %	3,8 %	1,9 %	20,8 %
Celkový součet	26,4 %	45,3 %	24,5 %	3,8 %	100,0 %

Zdroj: Vlastní výzkum

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 15 Kontingence otázky 4 a 8

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?						
Otázka 8 Využil jste možnost vzdělávat se ve VTOS?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet
Ano	3,8%	9,4%	11,3%	5,7%	3,8%	34,0%
Ne, ale plánuji využít	5,7%	18,9%	7,5%	3,8%	0,0%	35,8%
Ne, ani neplánuji využít	3,8%	5,7%	7,5%	1,9%	5,7%	24,5%
-	3,8%	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	5,7%
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 16 Kontingence otázky 4 a 9

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?						
Otázka 9 Pokud ano, jakou formou se vzděláváte?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet
SŠ	0,0%	3,8%	1,9%	1,9%	0,0%	7,5%
SŠ dálkově	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
Rekvalifikační kurzy	0,0%	5,7%	11,3%	1,9%	1,9%	20,8%
Kroužky či zájmové vzdělávání	1,9%	0,0%	0,0%	3,8%	3,8%	9,4%
Jiné	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
-	13,2%	22,6%	15,1%	3,8%	3,8%	58,5%
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%

Zdroj: Vlastní výzkum

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMIE A MANAGEMENTU

Nárožní 2600/9a, 158 00 Praha 5

Tabulka 17 Kontingence otázky 4 a 10

Otázka 4 Jak dlouhý je Váš současný trest (v letech)?						
Otázka 10 Jakou formou se plánujete vzdělávat?	1	2	3	4	5 a více	Celkový součet
SŠ	0,0%	0,0%	0,0%	3,8%	0,0%	3,8%
SŠ dálkově	0,0%	0,0%	3,8%	0,0%	3,8%	7,5%
VŠ dálkově	1,9%	3,8%	1,9%	1,9%	0,0%	9,4%
Rekvalifikační kurzy	7,5%	15,1%	7,5%	0,0%	1,9%	32,1%
Kroužky či zájmové vzdělávání	0,0%	11,3%	7,5%	3,8%	1,9%	24,5%
Jiné	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
-	7,5%	1,9%	7,5%	1,9%	1,9%	20,8%
Celkový součet	17,0%	34,0%	28,3%	11,3%	9,4%	100,0%

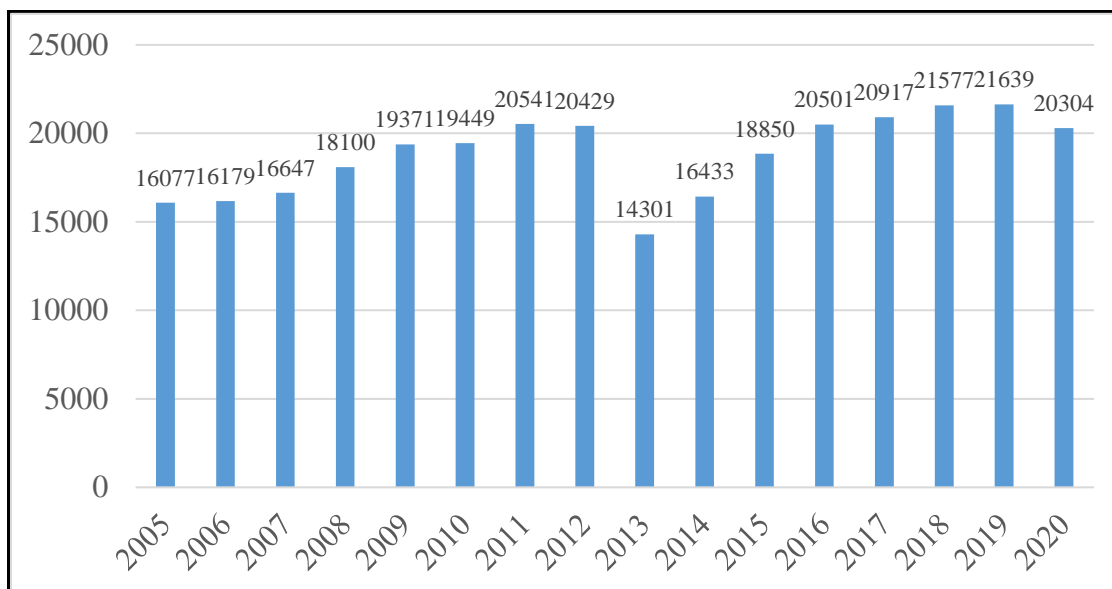
Zdroj: Vlastní výzkum

Příloha 3 – Grafy

Graf 1 – Graf 1 Meziroční vývoj osob ve VTOS	XIII
Graf 2 – Členění trestných činů v souvislosti s používáním a distribucí návykových a omamných látek	XIII
Graf 3 – Dosažené vzdělání respondentů	XIV
Graf 4 – Výše délky trestu odnětí svobody u respondentů	XIV
Graf 5 – Zájem odsouzených o vzdělávání	XIV
Graf 6 – Míra dostatečné nabídky vzdělávání dle názoru respondentů	XV

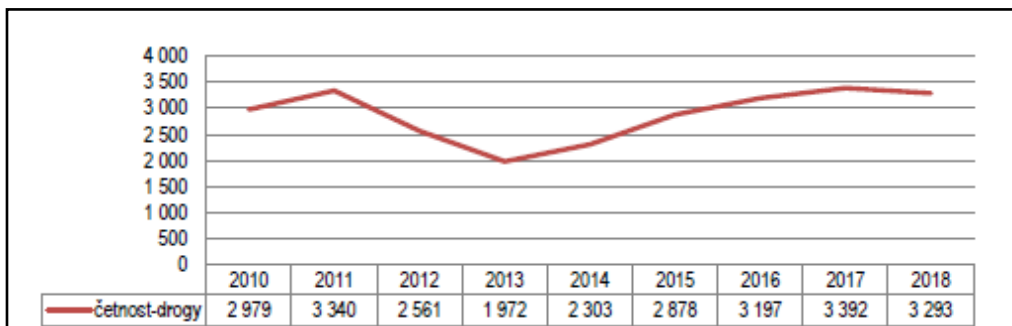
Grafy

Graf 1 Meziroční vývoj osob ve VTOS

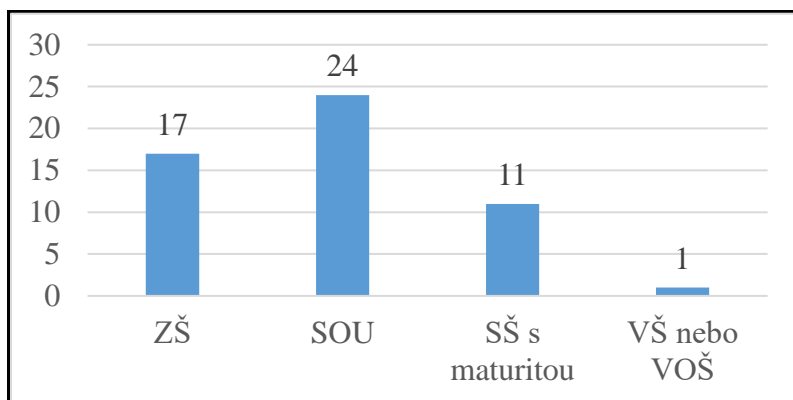
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 2 Členění trestných činů v souvislosti s používáním a distribucí návykových a omamných látek k 31.12.2018

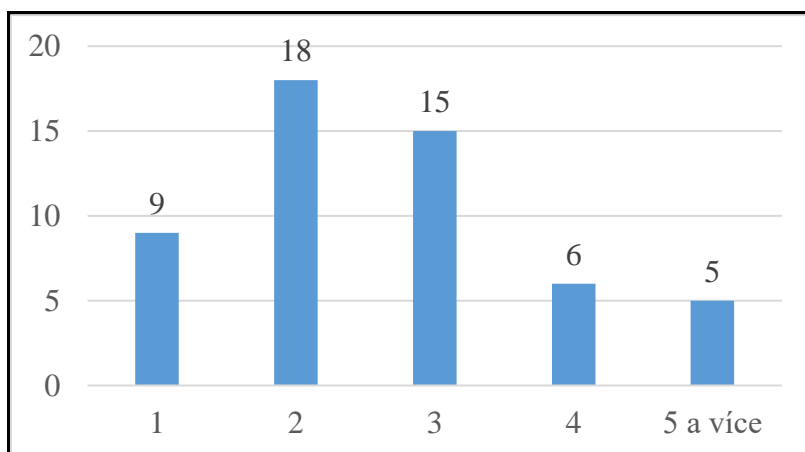
Zdroj: Statistická ročenka VSČR (2018, s. 114)

Graf 3 Dosažené vzdělání respondentů

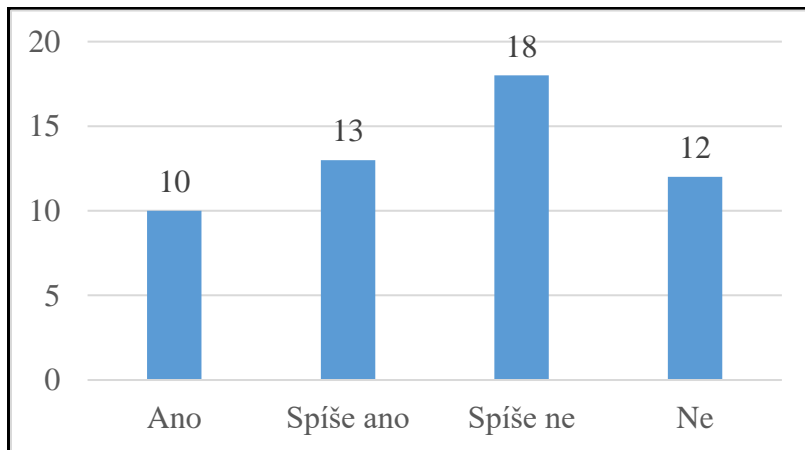
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 4 Výše délky trestu odnětí svobody u respondentů

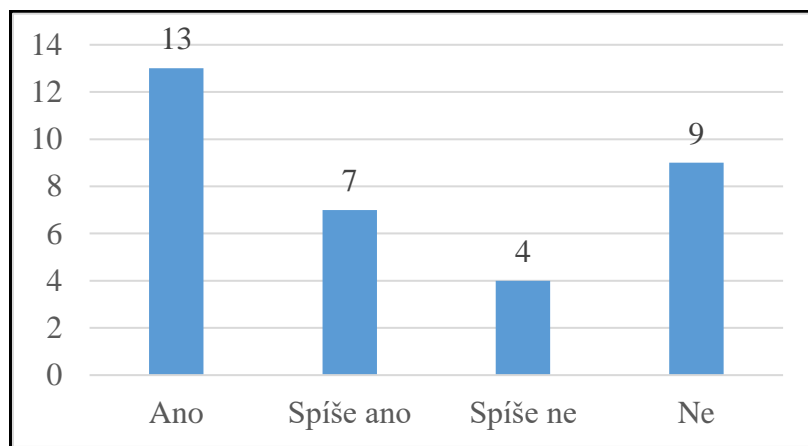
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 5 Zájem odsouzených o vzdělávání

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 6 Míra dostatečné nabídky vzdělávání dle názoru respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum